

A N N A F R A N K

Historia na dzień dzisiejszy

ANNA FRANK

„Dla kogoś takiego jak ja pisanie dziennika jest bardzo dziwnym doświadczeniem. Nie tylko dlatego, że jeszcze nigdy nie pisałam. Wydaje mi się, że kiedyś, ani dla mnie, ani dla nikogo innego nie będą miały znaczenia wynurzenia jakiejś trzynastoletniej uczennicy.”

Na swoje trzynaste urodziny Anna Frank dostaje dziennik. Kilka tygodni później jej życie zmieni się diametralnie, gdy zostanie zmuszona do życia w ukryciu. Przez ponad dwa lata zapisuje w nim to, co myśli, czuje i przeżywa. Nie ma pojęcia o tym, że po latach ludzie na całym świecie będą czytali jej dziennik.

A N N E F R A N K

Eine Geschichte für heute

ANNE FRANK

„Es ist für jemanden wie mich ein eigenartiges Gefühl, Tagebuch zu schreiben. Nicht nur, dass ich noch nie geschrieben habe, sondern ich denke auch, dass sich später keiner, weder ich noch ein anderer, für die Herzergüsse eines dreizehnjährigen Schulmädchens interessieren wird.“

Zu ihrem dreizehnten Geburtstag bekommt Anne Frank ein Tagebuch. Schon ein paar Wochen später verändert sich ihr Leben vollkommen, da sie gezwungen ist unterzutauchen. Mehr als zwei Jahre schreibt sie in ihr Tagebuch was sie denkt, fühlt und erlebt. Sie ahnt noch nicht, dass später Millionen Menschen auf der ganzen Welt ihr Tagebuch lesen werden.

Ślub rodziców Anny 12 maja 1925 roku.

Die Hochzeit von Annes Eltern, 12. Mai 1925.

„Przyszłam na świat 12 czerwca 1929 roku.”

ANNA FRANK

„Mój tata, najukochańszy tata, jakiego kiedykolwiek spotkałam, ożenił się z moją mamą mając trzydzieści sześć lat, mama miała wtedy dwadzieścia pięć lat. Moja siostra Margot urodziła się w roku 1916, we Frankfurcie nad Menem w Niemczech. Ja z kolei przyszłam na świat 12 czerwca 1929 roku.”

Anna Frank jest drugą z kolei córką Otto Franka i Edith Frank-Holländer. Rodziny Franków i Holländerów od pokoleń mieszkają w Niemczech. Frankowie są liberalnymi Żydami, którzy czują się związani z religią i kulturą żydowską, choć nie przestrzegają wszystkich zasad judaizmu. W 1930 roku Żydzi stanowią 1% społeczeństwa niemieckiego, czyli około pół miliona osób.

Ojciec Anny (z lewej) i jej wuj, Robert, byli oficerami w niemieckiej armii podczas I wojny światowej (1914-1918).

Annes Vater (links) und ihr Onkel Robert als deutsche Offiziere im Ersten Weltkrieg (1914-1918).

Babcia Anny, Alice Frank, była pielęgniarką w szpitalu wojskowym podczas I wojny światowej.

Annes Großmutter Alice Frank als Krankenschwester in einem Lazarett während des Ersten Weltkriegs.

„Am 12. Juni 1929 folgte ich.“

ANNE FRANK

„Mein Vater, der liebste Schatz von einem Vater, den ich je getroffen habe, heiratete erst mit 36 Jahren meine Mutter, die damals 25 war. Meine Schwester Margot wurde 1926 in Frankfurt am Main geboren, in Deutschland. Am 12. Juni 1929 folgte ich.“

Anne Frank ist die zweite Tochter von Otto Frank und Edith Frank-Holländer. Die Familien Frank und Holländer leben seit Generationen in Deutschland. Die Franks sind liberale Juden. Sie fühlen sich dem jüdischen Glauben verbunden, leben aber nicht streng orthodox. Im Jahr 1930 sind rund 1 % der deutschen Bevölkerung, etwa eine halbe Million Menschen, jüdischen Glaubens.

1

Kryzys z Niemczech

I wojna światowa kończy się w 1918 roku klęską Niemiec. Traktat wersalski nakłada na Niemcy obowiązek zapłacenia ogromnych reparacji wojennych. Miliony ludzi tracą pracę i cierpią biedę. Inflacja osiąga tak wysoki poziom, że w 1923 roku pieniądze nie mają już praktycznie żadnej wartości. Wśród Niemców pojawiają się nastroje rozgoryczenia i chęci odwetu. W 1929 roku cały świat dotyka wielki kryzys gospodarczy. Szczególnie dotkliwie odczuwają go Niemcy. NSDAP (Narodowosocjalistyczna Niemiecka Partia Robotników), mała ekstremistyczna partia polityczna, na której czele stoi Adolf Hitler, winą za wszystkie problemy w Niemczech i na świecie obarcza Żydów. Hitler twierdzi, że zna sposób wyjścia z bezrobocia i biedy.

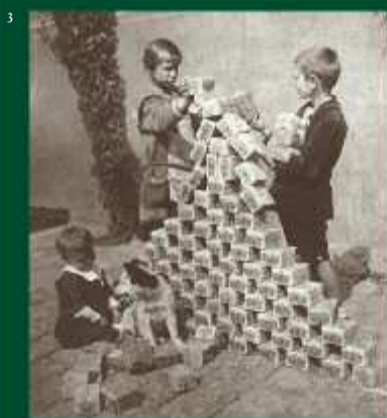
Die Krise in Deutschland

Der Erste Weltkrieg endet 1918 mit der Niederlage Deutschlands. Im Vertrag von Versailles werden Deutschland umfangreiche Wiedergutmachungszahlungen auferlegt. Millionen Menschen verlieren ihre Arbeit und leben in großer Armut. Die Inflation ist hoch. 1923 ist das Geld praktisch nichts mehr wert. Viele Deutsche sind verbittert und hegen Rachegefühle. 1929 bricht weltweit eine Wirtschaftskrise aus. Deutschland wird davon besonders schwer getroffen. Die NSDAP, eine kleine, extrem nationalistische politische Partei unter der Leitung von Adolf Hitler, sieht die Schuld für alle Probleme bei den Juden. Adolf Hitler gibt auch vor, einen Ausweg aus der Arbeitslosigkeit und der Arbeit zu kennen.

Zbiórka pieniędzy dla biednych dzieci w Berlinie, 1920 rok.

Sammlung für notleidende Kinder in Berlin, 1920.

Dzieci bawią się plikami bezwartościowymi banknotów, 1923 rok.

Kinder spielen mit praktisch wertlos gewordenen Geldbündeln, 1923.

Hitler podczas dorocznego zjazdu członków NSDAP w Norymberdze w 1927 roku. Wciąż powtarza, że winnymi wszystkich problemów są Żydzi.

Hitler beim alljährlichen Parteitag in Nürnberg, 1927. Immer wieder betont er, dass die Juden die Schuld an allen Problemen tragen.

5

1 Anna i Margot z ojcem, 1931 rok.

Anne, Margot und ihr Vater, 1931.

„Do czwartego roku życia mieszkałam we Frankfurcie.”

OTTO FRANK

„Pamiętam, jak już w 1932 roku grupy członków Oddziałów Szturmowych SA (Brunatne koszule) chodziły ulicami miasta śpiewając, ‘Gdy krew żydowska zbryzga ostrze noża...’. Zaczęliśmy się wtedy zastanawiać z moją żoną, jak stąd uciec.”

Otto i Edith są bardzo zaniepokojeni sytuacją w Niemczech. Naziści rosną w siłę i stają się coraz bardziej brutalni. Skutki światowego kryzysu gospodarczego w coraz większym stopniu dotyczą również bank, w którym pracuje Otto. Wraz z Edith decydują się na emigrację i zastanawiają się nad wyborem kraju, w którym mogliby zacząć nowe życie. Margot i Anna nic nie wiedzą o zmartwieniach, które trapią ich rodziców.

2 W październiku 1933 roku Anna i Margot zatrzymują się u swojej babci Holländer w Akwizgranie (Niemcy), mieście położonym niedaleko granicy z Holandią.

Im Oktober 1933 wohnen Anne und Margot vorübergehend bei Großmutter Holländer in Aachen nahe der niederländischen Grenze.

3 Anna w październiku 1933 roku.

Anne, Oktober 1933.

4 Margot Frank w 1929 roku. Margot ma 3 lata, gdy na świat przychodzi Anna.

Margot Frank 1929. Sie ist drei, als ihre Schwester Anne geboren wird.

„Bis zu meinem vierten Lebensjahr wohnte ich in Frankfurt.“

OTTO FRANK

„Ich erinnere mich schon 1932, dass SA-Gruppen vorbeigezogen sind und gesungen haben: ‚Wenn das Judenblut vom Messer spritzt.‘ ... Und ich habe gleich mit meiner Frau besprochen: ‚Wie können wir wegkommen?‘“

Otto und Edith machen sich große Sorgen über die Zukunft. Die Nazis werden immer stärker und brutaler. Wegen der Wirtschaftskrise laufen außerdem die Geschäfte in der Bank, in der Otto arbeitet, immer schlechter. Otto und Edith wollen weg aus Deutschland und überlegen, in welchem Land sie ein neues Leben aufbauen können. Margot und Anne wissen nichts von den Sorgen ihrer Eltern.

1 „Nasza ostatnia nadzieja: Hitler”
Plakat wyborczy NSDAP, 1932 rok.

Hitler wygrywa wybory

W 1932 roku prawie 6 milionów Niemców jest bezrobotnych. Coraz więcej ludzi popiera radykalne, antydemokratyczne partie polityczne. Zarówno komuniści jak i narodowi socjaliści (naziści) twierdzą, że znają rozwiązanie wszystkich problemów trapiących społeczeństwo. Coraz częściej spory polityczne przenoszą się na ulice. NSDAP wykorzystuje tę sytuację i odnosi sukces w wyborach parlamentarnych w listopadzie 1932 roku. Naziści zdobywają 33,1% głosów, co czyni ich partię najsilniejszą w parlamencie.

„Hitler unsere letzte Hoffnung”
Wahlplakat der NSDAP, 1932.

Hitler gewinnt die Wahlen

1932 sind fast 6 Millionen Deutsche arbeitslos. Immer mehr Deutsche schließen sich radikalen, antidemokratischen Parteien an. Sowohl Kommunisten als auch Nationalsozialisten behaupten, die Lösung für alle Probleme zu haben. Politische Meinungsverschiedenheiten werden immer öfter auf der Straße ausgefochten. Die NSDAP entscheidet diesen Streit für sich und wird bei den Wahlen im November 1932 mit 33,1% der Gesamtstimmen zur stärksten Partei im Parlament.

2 Dzielnica biedy w Berlinie, 1932 rok. Na tej ulicy mieszkają obok siebie komuniści i narodowi socjaliści. Napis na murze głosi: „Tutaj marniej nasze dzieci”.

Ein Elendsviertel in Berlin, 1932. In dieser Straße wohnen Kommunisten neben Nationalsozialisten. Auf der Mauer steht: „Hier verkommen unsere Kinder”.

3 Hitler wśród swoich zwolenników, 1932 rok.

Hitler inmitten seiner Bewunderer, 1932.

4 W 1932 roku naziści mają jeszcze wielu przeciwników. Oto jedna z demonstracji przeciwko NSDAP.

Die Nazis haben 1932 noch viele Gegner. Demonstration gegen die NSDAP.

Arbeitslose stehen Schlange vor dem Arbeitsamt in Hannover. Auf dem Bretterzaun steht: „Wählt Hitler”.

5 Bezrobotni stoją w kolejce przed Urzędem Pracy w Hannoverze. Na płocie widnieje napis: „Wybierzcie Hitlera”.

1 W czasie, gdy Otto przygotowuje przeprowadzkę rodziny do Amsterdamu, Anna i Margot wraz z matką mieszkają u babci Holländer w Akwizgranie (Niemcy).

Während Otto in Amsterdam die Emigration vorbereitet, wohnen Anne und Margot mit ihrer Mutter bei Großmutter Holländer in Aachen.

„Świat wokół mnie się zawalił...”

OTTO FRANK

„Świat wokół mnie się zawalił, dlatego musiałem coś zrobić. Choć sprawiło mi to ogromny ból, uświadomiłem sobie, że Niemcy to nie cały świat i na dobre wyjechałem z tego kraju.”

30 stycznia 1933 roku Hitler zostaje kanclerzem Niemiec. W krótkim czasie nowa partia rządząca pokazuje swą prawdziwą twarz. Pojawiają się pierwsze ustawy antyżydowskie, rozpoczynają się również masowe prześladowania Żydów.

Dla Otto Franka jest to moment, w którym decyduje się wraz z rodziną opuścić Niemcy. Znajduje pracę w Holandii, gdzie już wcześniej nawiązał kontakty biznesowe. Wtedy rodzina Franków przenosi się do Amsterdamu.

2 Adolf Hitler zostaje kanclerzem Niemiec 30 stycznia 1933 roku.

Adolf Hitler wird am 30. Januar 1933 Reichskanzler.

3 Zagraniczna prasa szeroko relacjonuje akty przemocy skierowane przeciwko Żydom. Naziści jednak twierdzą, że jest to wymysł żydowskiej propagandy. 1 kwietnia 1933 roku ogłaszają bojkot żydowskich prawników, lekarzy, rzemieślników i sklepikarzy.

Über die Gewalt der Nazis gegen Juden wird in den internationalen Medien ausführlich berichtet, doch die Nazis behaupten, es handle sich um jüdische Propaganda. Am 1. April 1933 organisieren sie einen Boykott jüdischer Anwälte, Ärzte, Geschäfte und Warenhäuser.

4 Anna, Edith i Margot Frank, 10 marca 1933 roku. W domu handlowym Tietz we Frankfurcie nad Menem (Niemcy) znajdowała się budka, w której można się zważyć i zrobić zdjęcie paszportowe.

Anne, Edith und Margot Frank, 10. März 1933. Im Frankfurter Kaufhaus Tietz konnte man sich wiegen und dabei zugleich ein Automatenfoto machen lassen.

„... die Welt um mich herum brach zusammen.“

OTTO FRANK

„... die Welt um mich herum brach zusammen.

... Ich musste mich den Konsequenzen stellen, und obwohl es mir großen Schmerz bereitete, sah ich ein, dass Deutschland nicht die Welt war, und verließ das Land für immer.“

Am 30. Januar 1933 wird Hitler Reichskanzler. Die neuen Machthaber zeigen schon bald ihre wahren Absichten. Die ersten antijüdischen Gesetze werden erlassen, und die Verfolgung der Juden in Deutschland wird zunehmend härter.

Für Otto Frank ist es Zeit, Deutschland zu verlassen. Es gelingt ihm, Arbeit in den Niederlanden zu finden, wo er Geschäftskontakte hat. Die Familie Frank emigriert nach Amsterdam.

1 Marsz NSDAP z pochodniami w Berlinie, 1933 rok.

Dyktatura

NSDAP wprowadza terror nie tylko wobec Żydów, ale także wobec swych przeciwników politycznych. Prześladowani i osadzeni w obozach koncentracyjnych są zwłaszcza komuniści i socjaldemokraci. Zakazane są wybrane kierunki w sztuce, literaturze i muzyce. Na ulicach miast palone są książki. Wielu pisarzy, artystów i naukowców ucieka za granicę. Oznacza to koniec demokracji w Niemczech. Urzędnicy i nauczyciele pochodzenia żydowskiego są zwalniani z pracy.

2 23 marca 1933 roku Reichstag uchwala ustawę nadającą Hitlerowi uprawnienia do samodzielnego rządzenia bez konieczności konsultacji z parlamentem. Jedynymi, którzy głosują przeciw tej ustawie są socjaldemokraci, oczywiście tylko ci nieliczni, którzy nie zostali jeszcze aresztowani lub zmuszeni do ucieczki za granicę. Partia komunistyczna została już zdelegalizowana.

Am 23. März 1933 stimmt der Reichstag einer Regierung Hitlers ohne Volksvertretung zu. Nur die Sozialdemokraten, soweit sie noch nicht verhaftet oder geflüchtet sind, stimmen gegen das Ermächtigungsgesetz. Die kommunistische Partei ist zu diesem Zeitpunkt bereits verboten.

3 Publiczne palenie książek w maju 1933 roku. Ich autorzy, spośród których wielu było Żydami, uznani zostali za nie-Niemców.

Im Mai 1933 werden öffentlich Bücher verbrannt. Die Autoren, darunter viele Juden, werden als „undeutsch“ abgestempelt.

4 „Idziemy za tobą, Führerze! Wszyscy mówią TAK!” W połowie 1933 roku wszystkie partie polityczne, z wyjątkiem NSDAP, zostają zdelegalizowane.

„Führer wir folgen Dir! Alle sagen Ja!” Mitte 1933 sind alle Parteien verboten. Die einzige zugelassene Partei ist die NSDAP.

Fackelzug der NSDAP in Berlin, 1933.

Diktatur

Die NSDAP agitiert nicht nur gegen Juden, sondern auch gegen politische Gegner. Vor allem Kommunisten und Sozialdemokraten werden verfolgt und in Konzentrationslager gebracht. Auch bestimmte Kunst, Literatur und Musik werden verboten. Bücher werden auf der Straße verbrannt. Viele Schriftsteller, Künstler und Wissenschaftler flüchten ins Ausland. Die Demokratie wird abgeschafft. Jüdische Beamte und Lehrer werden entlassen.

5 Aresztowanie przeciwników politycznych, marzec 1933 roku.

Verhaftung politischer Gegner, März 1933.

1

Anna w szkole, 1935 rok.

Anne in der Schule, 1935.

„Wyemigrowaliśmy do Holandii.”

ANNA FRANK

„Jako, że jesteśmy czystej krwi Żydami, tata wyjechał w 1933 roku do Holandii. Został dyrektorem fabryki Nederlandse Opekta Mij.”

Otto Frank zaczyna rozbudowywać swoją firmę, która zajmuje się sprzedażą substancji żelującej zwanej „Opekta”, wykorzystywanej do produkcji dżemu. Rodzina Franków wprowadza się do mieszkania przy placu Merwedeplein w nowoczesnej dzielnicy Amsterdamu. Osiedla się tam coraz więcej uciekinierów z Niemiec. Anna i Margot chodzą do szkoły i w krótkim czasie uczą się języka niderlandzkiego.

Otto Frank ze swoją sekretarką Miep Gies. Miep rozpoczęła pracę w firmie w 1933 roku.

Otto Frank und seine Sekretärin Miep Gies, die seit 1933 in seiner Firma arbeitet.

Anna z koleżankami na placu Merwedeplein w Amsterdamie w 1936 roku. Eva Goldberg (z lewej) i Sanne Ledermann (w środku).

Anne mit ihren Freundinnen Eva Goldberg (links) und Sanne Ledermann (Mitte) auf dem Merwedeplein (Amsterdam), 1936.

Margot i Anna z przyjaciółkami Ellen Weinberger (druga z lewej) i Gabrielle Kahn (z prawej). Zdjęcie zostało zrobione w domu rodziny Kahnów w Amsterdamie w 1934 roku.

Margot und Anne mit ihren Freundinnen Ellen Weinberger (Zweite von links) und Gabrielle Kahn (rechts). Das Foto wurde in der Wohnung der Familie Kahn in Amsterdam aufgenommen, 1934.

„In die Niederlande“

ANNE FRANK

„Da wir Juden sind, ging dann mein Vater 1933 in die Niederlande. Er wurde Direktor der Niederländischen Opekta Gesellschaft zur Marmeladeherstellung.“

Otto Frank baut seinen Betrieb auf: den Handel mit „Opekta“, einem Geliermittel für Marmelade. Die Familie Frank zieht in eine Wohnung am Merwedeplein in einem Neubaviertel von Amsterdam. Immer mehr Flüchtlinge aus Deutschland wohnen in der Nachbarschaft. Anne und Margot gehen zur Schule und lernen schnell Niederländisch.

1 Dokładnie wyreżyserowane masowe wiece partii nazistowskiej robią na ludziach ogromne wrażenie.

In straffer Regie inszenierte Massenveranstaltungen machen auf viele Menschen großen Eindruck.

Niemcy coraz bardziej nazistowskie

Do Niemiec powraca „spokój i porządek”. Coraz więcej ludzi żyje w dobrobycie. Naziści poświęcają dużą uwagę wychowaniu młodzieży, aby przekonać ją do swoich poglądów. Wszystkie środki masowego przekazu (radio, prasa, film) służą nazistowskiej propagandzie.

Zachwyty Hitlerem i jego partią wśród społeczeństwa jest duży. Są też ludzie, którzy sprzeciwiają się Hitlerowi, choć większość ze strachu przed przemocą i aresztowaniami milczy. Narastają represje antyżydowskie. Działania nazistów spotykają się z niewielkim sprzeciwem społeczeństwa niemieckiego.

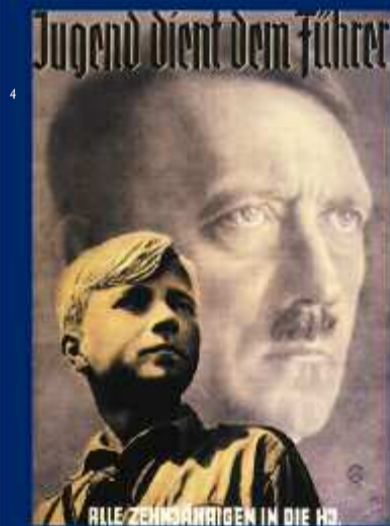
2 Bezrobotni znajdują zatrudnienie przy budowie autostrad, budynków rządowych i realizacji innych projektów budowlanych, które są finansowane przez państwo. Hitler zaczyna rozbudowywać przemysł zbrojeniowy i tworzy dużą armię. Poziom bezrobocie znacznie maleje.

Arbeitslose werden beim Bau von Autobahnen, Regierungsgebäuden und anderen staatlichen Projekten eingesetzt. Hitler beginnt auch mit dem Aufbau einer Waffenindustrie und einer großen Armee. Die Arbeitslosigkeit geht stark zurück.

3 Naziści wzbudzali zachwyty zarówno wśród osób młodych jak starszych.

Begeisterung bei Jung und Alt.

4 „Młodzież w służbie Führerowi”. „Wszystkie dziesięciolatki do Hitlerjugend”.

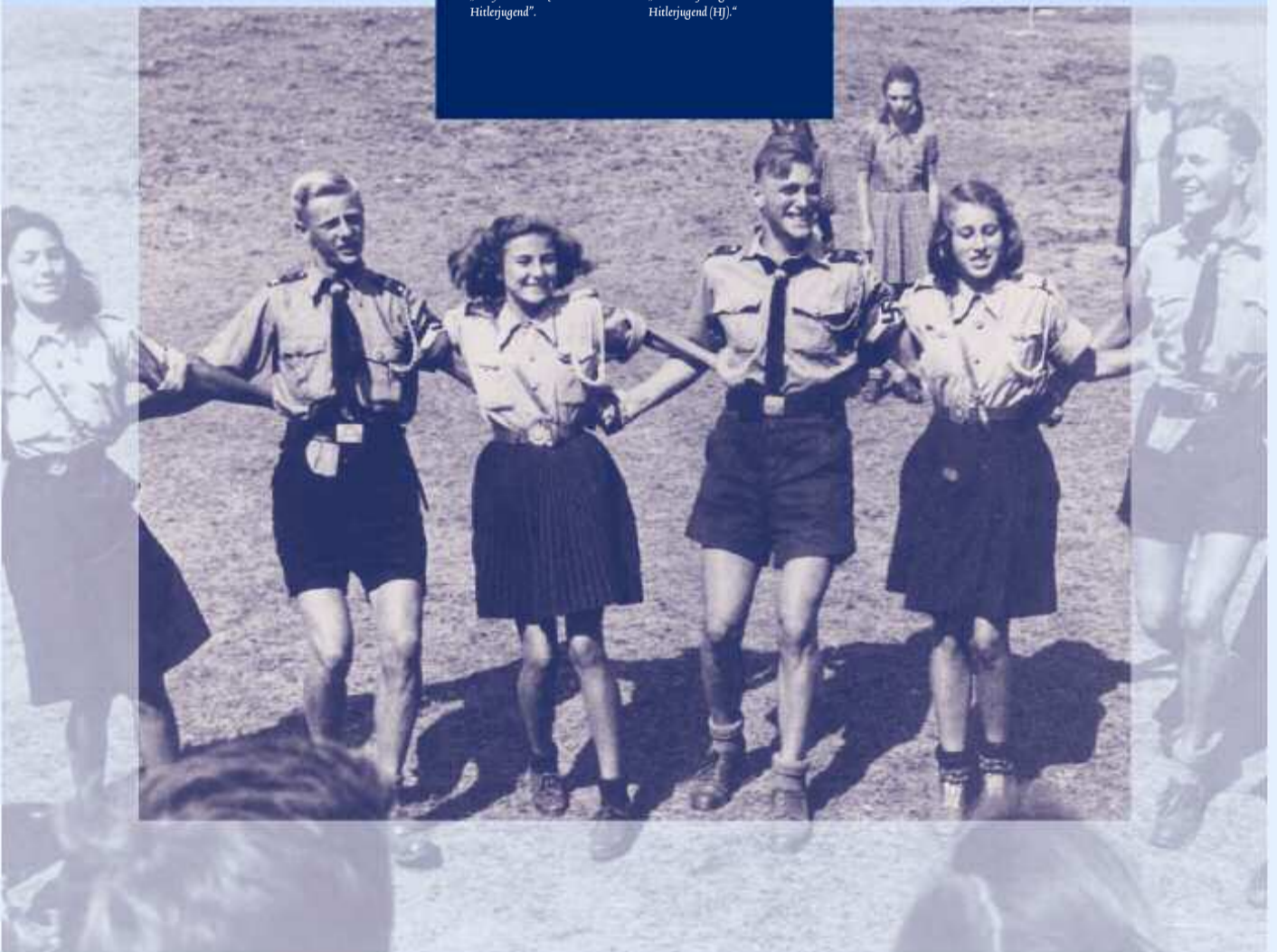
„Jugend dient dem Führer”. „Alle Zehnjährigen in die Hitlerjugend (HJ).”

Die Nazifizierung Deutschlands

In Deutschland sind „Ruhe und Ordnung“ zurückgekehrt. Der Wohlstand nimmt zu. Die Nazis widmen der Erziehung der Jugend große Aufmerksamkeit, um sie von den eigenen Ideen zu überzeugen. Sämtliche Medien (Radio, Presse, Film) stehen im Dienst der Nazi-Propaganda. Die Begeisterung für Hitler und seine Partei ist groß. Es gibt Gegner, aber die meisten Leute halten aus Angst vor Gewalt und Verhaftung den Mund. Die antijüdischen Maßnahmen werden in Kauf genommen. Es gibt nur wenig Widerstand.

5 Naziści chcą przejąć całkowitą kontrolę nad wychowaniem młodzieży. Zajęcia dla chłopców nabierają coraz bardziej wojskowego charakteru. Z kolei dziewczęta przygotowują się do macierzyństwa i prowadzenia domu.

Die Nazis wollen die vollständige Kontrolle über die Erziehung der Jugend. Die Aktivitäten der Jungen bekommen zunehmend militärischen Charakter. Die Mädchen werden auf Mutterschaft und Haushalt vorbereitet.

1 Anna ze swoimi koleżankami w piaskownicy, 1937 rok. Z lewej strony Hannah, a z prawej Sanne.

Anne mit ihren Freundinnen in der Sandkiste, 1937. Links: Hannah, rechts: Sanne.

„Tam idzie Anna, Hanne i Sanne.”

ANNA FRANK

„Hanneli i Sanne były wcześniej moimi dwiema najlepszymi przyjaciółkami i kto widział nas razem mówił zawsze: ‘Tam idzie Anna, Hanne i Sanne.’”

Hannah Goslar i Sanne Lederman są Żydówkami i obie pochodzą z Berlina. Fala uciekinierów z Niemiec jest coraz większa. W dzielnicy, w której mieszka Anna, osiedla się coraz więcej uciekinierów z Niemiec. Mniej więcej połowa uczennic i uczniów w klasie Anny jest pochodzenia żydowskiego.

„Da laufen Anne, Hanne und Sanne“

ANNE FRANK

„Hanneli und Sanne waren früher meine besten Freundinnen, und wer uns zusammen sah, sagte immer: ‘Da laufen Anne, Hanne und Sanne.’“

Hannah Goslar und Sanne Lederman sind jüdischen Ursprungs und kommen beide aus Berlin. Der Flüchtlingsstrom wird immer größer. In dem Stadtviertel wo Anne wohnt werden die Flüchtlinge aus Deutschland immer mehr. Ungefähr die Hälfte der Schüler aus Annes Klasse ist jüdisch.

3 Anna na koloniach dla dzieci w miejscowości Laren niedaleko Amsterdamu, 1937 rok.

Anne in einem Ferienlager für Kinder aus der Stadt in Laren, unweit von Amsterdam, 1937.

4 W klasie Anny jest wiele dzieci żydowskich. Większość z nich pochodzi z Niemiec.

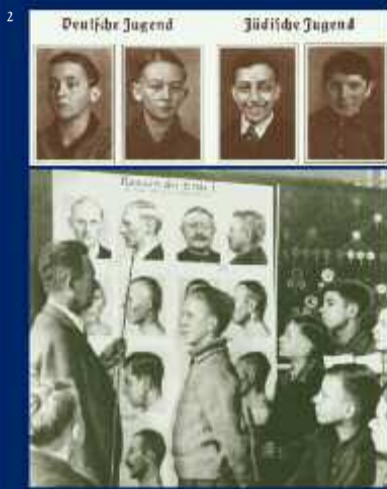
In Annes Klasse sitzen viele jüdische Kinder. Die meisten von ihnen stammen aus Deutschland.

1 Naziści twierdzą, że ludzi można podzielić według kryterium rasowego oraz że ich „rasa aryjska” jest najlepsza. Zdjęcie przedstawia badanie dziecka pod kątem jego „cech rasowych”.

Ustawy rasowe

W 1935 roku zostają wprowadzone w życie ustawy rasowe. Odtąd tylko ci Niemcy, którzy mają tzw. „niemiecką krew”, są uznawani za pełnoprawnych obywateli. Wszyscy inni mają ograniczone prawa obywatelskie. Celem Hitlera jest stworzenie „czystego rasowo” społeczeństwa niemieckiego. Według niego niemiecka „rasa aryjska” jest nadrzędną wobec wszystkich innych ras. Żydzi są nie tylko uznawani za mniej wartościowych ludzi, ale również za niebezpiecznych. Naziści twierdzą, że wszyscy Żydzi dążą do przejęcia władzy nad światem i że chcą zniszczyć „rasę aryjską”. Na Żydów nakłada się coraz większe ograniczenia. Wszystko to ma na celu odizolowanie żydowskich obywateli od reszty nie-żydowskiego społeczeństwa.

2 W szkołach organizuje się lekcje z zakresu „nauk o rasach”.

In den Schulen wird ein neues Unterrichtsfach eingeführt: „Rassenkunde”.

3 Aby zapobiec „osłabieniu rasy” w 1939 roku Hitler wydaje rozkaz zabicia niepełnosprawnych. Ponad 80 000 osób niepełnosprawnych, wśród nich również ta dziewczynka, zostaje zamordowanych.

Um die „Schwächung der Rasse” zu vermeiden gibt Hitler 1939 den Befehl, Behinderte zu töten. Mehr als 80.000 Behinderte, darunter auch dieses Mädchen, werden ermordet.

4 Naziści również ciemnoskórych uważają za „niższych” rasowo. W latach 30-tych mieszka ich w Niemczech ok. 20 000. W 1937 roku w tajemnicy wysterylizowano 385 ciemnoskórych dzieci.

Die Nazis betrachten auch schwarze Menschen als „minderwertig”. In den Dreißigerjahren leben in Deutschland rund 20.000 Schwarze. 1937 werden 385 schwarze Kinder unter größter Geheimhaltung sterilisiert.

Die Nazis teilen die Menschen nach „Rassen” ein. Sie glauben ihre eigene „arische Rasse” sei die beste. Hier wird ein Kind auf „Rassenmerkmale” untersucht.

Rassengesetze

Im Jahre 1935 werden Rassengesetze erlassen. Nur Deutsche mit sogenanntem „Deutschen Blut” werden fortan als vollwertige Bürger anerkannt. Alle anderen haben weniger Rechte. Hitlers Ziel ist ein „reinrassiges” Deutsches Volk. Ihm zufolge ist die Deutsche, „arische” Rasse allen anderen überlegen. Juden werden von den Nazis nicht nur als minderwertig, sondern auch als gefährlich angesehen. Sie haben die Wahnvorstellung, dass „die Juden” die Weltherrschaft an sich reißen und die sogenannte „arische Rasse” vernichten wollen. Den Juden werden in zunehmendem Maße Beschränkungen auferlegt. Dies geschieht mit einem einzigen Ziel: die jüdischen Bürger sollen von der nicht-jüdischen Bevölkerung isoliert werden.

5 W klinice „St. Josefspflege” w Mulfingen (Niemcy) zostało zamkniętych 39 dzieci niemieckich Sintti w celu przeprowadzania na nich „badań rasowych”. W 1944 roku dzieci te deportowano do Auschwitz, gdzie większość została zamordowana w komorach gazowych. Pozostałych przy życiu poddano eksperymentom medycznym. Tylko czworo spośród nich przeżyło.

In der „St. Josefspflege” in Mulfingen werden neununddreißig Sintti-Kinder für sogenannte „Rassenstudien” zusammengefasst. 1944 bringen die Nazis die Kinder aus der „St. Josefspflege” nach Auschwitz. Die meisten von ihnen werden dort vergast. An den anderen werden medizinische Experimente durchgeführt. Nur vier von ihnen überleben.

1 Anna (druga z lewej) w parku Vondela (Vondelpark) w Amsterdamie w zimie 1940/1941 roku. Dziewczynka uwielbiała jazdę na łyżwach. To jedyne zdjęcie, które przetrwało, przedstawiające Annę jeżdżącą na łyżwach.

Anne (Zweite von links) im Vondelpark in Amsterdam, Winter 1940/1941. Sie begeisterte sich für Eiskunslauf. Nur dieses eine Foto von Anne beim Schlittschuhlaufen ist erhalten geblieben.

„Nasze życie przebiegało wśród nieuniknionych napięć...”

ANNA FRANK

„Nasze życie przebiegało wśród nieuniknionych napięć, jako że ustawy żydowskie Hitlera nie oszczędziły rodziny pozostałej w Niemczech. W 1938 roku, po pogromach, dwóch moich wujków – braci mamy, uciekło i bezpiecznie dotarło do Ameryki Północnej. Stara babka zamieszkała u nas, miała wtedy siedemdziesiąt trzy lata.”

Otto i Edith Frankowie poznają w Amsterdamie wielu żydowskich uciekinierów z Niemiec. Wśród nich są Hermann i Auguste van Pels, ich syn Peter oraz Fritz Pfeffer, którzy później wraz z nimi będą się ukrywać w oficynie. Rodzina van Pelsów uciekła w 1937 roku z Osnabrück. Hermann van Pels zostaje współnikiem w firmie Otto Franka. Fritz Pfeffer, podobnie jak wujowie Anny, uciekł z Niemiec po wydarzeniach tzw. nocy kryształowej (pogromie listopadowym 1938 roku).

2 Babcia Holländer w marcu 1939 roku wyjeżdża do Amsterdamu i zamieszkuje u rodziny Franków. Umiera w styczniu 1942 roku.

Annes Großmutter Holländer flieht im März 1939 nach Amsterdam und wohnt bei der Familie Frank. Sie stirbt 1942.

3 Peter van Pels (w środku) ze swoimi przyjaciółmi z żydowskiej drużyny skautowskiej w Osnabrück (Niemcy), 1936 rok.

Peter van Pels (Mitte) mit seinen Freunden vom jüdischen Pfadfinderbund in Osnabrück, 1936.

4 Fritz Pfeffer ze swoją (katoliczką) narzeczoną Charlotte Kaletką. W Niemczech zawieranie małżeństw pomiędzy Żydami i nie-Żydami zostało w 1935 roku prawnie zabronione. W okupowanej Holandii również nie było to możliwe, gdyż w tym zakresie obowiązywało tam prawo niemieckie.

Fritz Pfeffer mit seiner Verlobten Charlotte Kaletka, einer Katholikin. In Deutschland sind Eheschließungen zwischen Juden und Nichtjuden seit 1935 verboten. Sie dürfen auch nicht in den Niederlanden heiraten, da das Land die deutschen Gesetze anerkennt.

„Unser Leben verlief nicht ohne Aufregung ...“

ANNE FRANK

„Unser Leben verlief nicht ohne Aufregung, da die übrige Familie in Deutschland nicht von Hitlers Judengesetzen verschont blieb. Nach den Pogromen 1938 flohen meine beiden Onkel, Brüder von Mutter, nach Amerika, und meine Großmutter kam zu uns. Sie war damals 73 Jahre alt.“

Otto und Edith Frank lernen andere deutsche Flüchtlinge kennen. Unter ihnen sind auch Hermann und Auguste van Pels und deren Sohn Peter sowie Fritz Pfeffer. Die Franks werden sich später das Versteck mit ihnen teilen. Die Familie van Pels flüchtete 1937 aus Osnabrück, und Hermann van Pels trat in Otto Franks Firma ein. Wie Annes zwei Onkel verließ Fritz Pfeffer Deutschland nach den Novemberpogromen, der „Kristallnacht“.

1 Żydowscy uciekinierzy na statku „St. Louis” w porcie w Antwerpii (Belgia), 17 czerwca 1939 roku.

Flüchtlinge auf dem Schiff „St. Louis” im Hafen von Antwerpen (Belgien), 17. Juni 1939.

Rozpoczynają się prześladowania Żydów

W nocy z 9 na 10 listopada 1938 roku (zwanej „nocą kryształową”) nazisanci organizują serię wystąpień antyżydowskich. W czasie pogromu ginie 91 Żydów, zniszczeniu ulega 267 synagog i 7 500 sklepów żydowskich. Ponad 30 000 osób zostaje aresztowanych i uwięzionych w obozach koncentracyjnych. Wielu ludzi dopiero teraz uznymyśla sobie skalę zagrożenia i w konsekwencji liczna grupa Żydów decyduje się na wyjazd z Niemiec. Jednak nie jest to łatwe, bo coraz więcej państw zamyka swoje granice przed żydowskimi uciekinierami.

2 Rankiem 10 listopada przechodnie spoglądają na zniszczony sklep żydowski w Berlinie. Nazwa „noc kryształowej” pochodzi od potłuczonych kawałków szkła z szyb sklepowych, które po pogromie połykiwały na ulicach miasta.

Am Morgen des 10. November betrachten Passanten ein zerstörtes Geschäft in der Berliner Potsdamer Straße. Der Name „Reichskristallnacht” verweist auf das viele zerbrochene Glas.

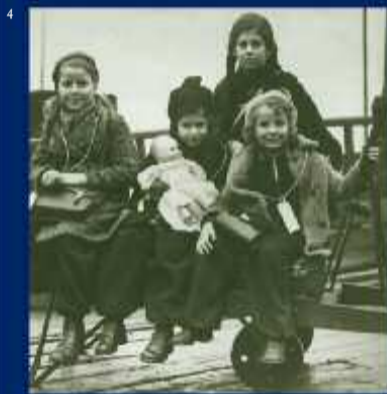
Die Verfolgung der Juden beginnt

In der Nacht vom 9. auf den 10. November 1938 organisieren die Nazis ein Pogrom gegen die Juden – die sogenannte „Reichskristallnacht”. In dieser Nacht werden 267 Synagogen verwüstet, 7.500 Geschäfte zerstört und 91 Juden ermordet. Mehr als 30.000 Juden werden verhaftet und in Konzentrationslager deportiert. Vielen wird erst jetzt bewusst, wie groß die Gefahr ist und zahlreiche Juden beschließen, aus Deutschland zu flüchten. Aber immer mehr Länder schließen ihre Grenzen für Flüchtlinge.

3 Aresztowanie Żydów w Oldenburgu (Niemcy) po pogromie listopadowym.

Verhaftung von Juden in Oldenburg (Deutschland) nach der „Reichskristallnacht”.

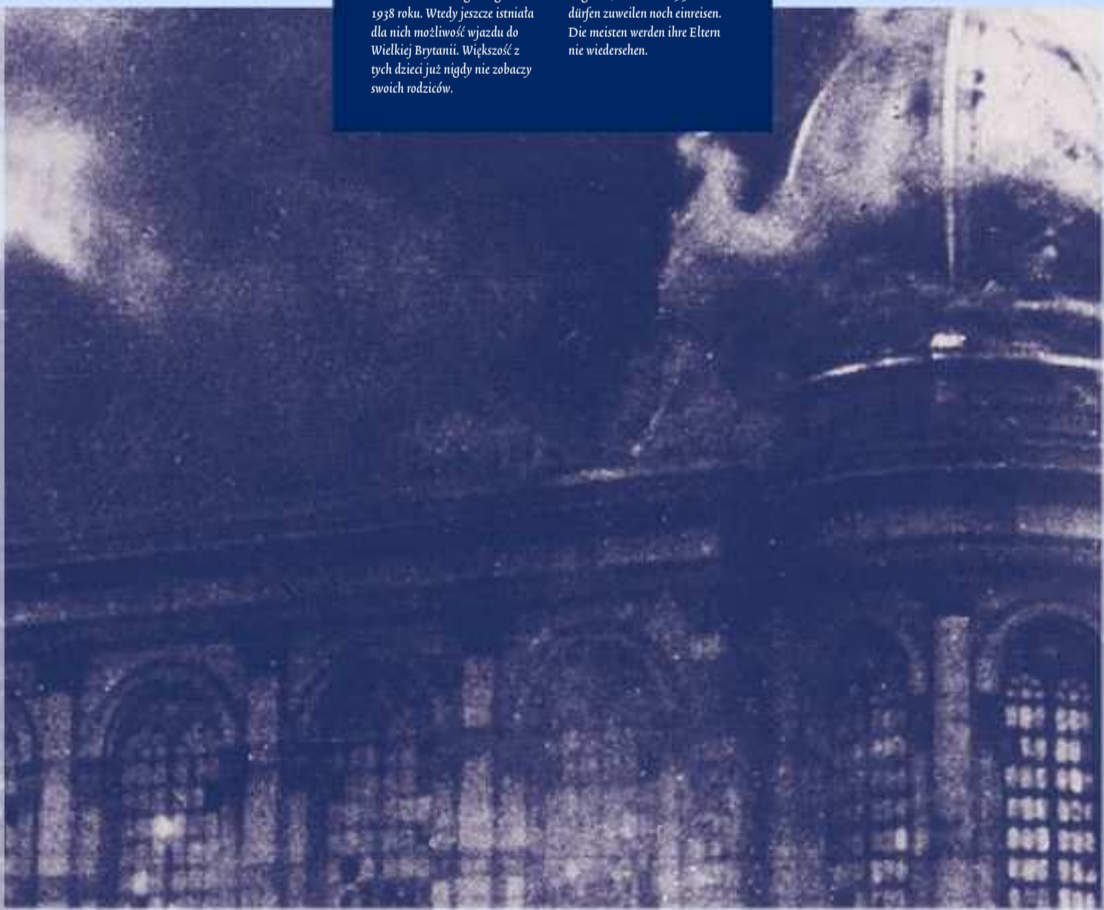

4 Przyjazd żydowskich uciekinierów do Anglii w grudniu 1938 roku. Wtedy jeszcze istniała dla nich możliwość wjazdu do Wielkiej Brytanii. Większość z tych dzieci już nigdy nie zobaczy swoich rodziców.

Ankunft jüdischer Flüchtlinge in England, Dezember 1938. Kinder dürfen zuweilen noch einreisen. Die meisten werden ihre Eltern nie wiedersehen.

5 Brennende Synagoge in Frankfurt am Main in der „Reichskristallnacht”, 9.-10. November 1938.

5 Płonąca synagoga we Frankfurcie nad Menem podczas „nocy kryształowej”, 9 na 10 listopada 1938 roku.

1

We wrześniu 1939 roku wybuchła II wojna światowa.

Wojna!

1 września 1939 roku Niemcy napadają na Polskę. Armia niemiecka dokonuje zbrodni wojennych i przeprowadza masowe wysiedlenia mieszkańców okupowanych terenów, celem przygotowania miejsca dla osadników niemieckich. Wielu prominentnych Polaków zostaje zamordowanych. Do wiadomości społeczeństw Europy Zachodniej docierają tylko nieliczne informacje na temat zbrodni popełnianych przez Niemców w Polsce.

W maju 1940 roku wojska niemieckie dokonują inwazji na Holandię, Belgię i Francję. Naziści traktują nie-żydowską ludność krajów zachodnich jako przedstawicieli tej samej „rasy” i dlatego nie prowadzą wobec nich tak brutalnej polityki jak w stosunku do Polaków i innych narodów Europy Wschodniej. Już w pierwszym roku okupacji w Holandii rozpoczyna się rejestracja Żydów.

5

Warszawa, 14 września 1939 roku. Polskie dzieci spoglądają z przerażeniem na niemieckie samoloty, które przeprowadzają naloty na miasto.

2

Za linią frontu w okupowanej Polsce od razu wprowadzony zostaje terror wobec Żydów. Ulice miast i miasteczek są widownią publicznego poniżania i bicia ludności żydowskiej. Niemieccy okupanci organizują pogromy, w wyniku których giną tysiące Żydów.

Hinter der Front in Polen beginnt sofort der Terror gegen die Juden. Juden werden auf der Straße gedemütigt und geschlagen. Die Besatzungsmacht organisiert Pogrome, bei denen tausende Juden ums Leben kommen.

3

Wkroczenie niemieckich oddziałów do Amsterdamu w pobliżu firmy Otto Franka, maj 1940 roku.

Der Einmarsch der deutschen Truppen in Amsterdam in der Nähe von Otto Franks Firma, Mai 1940.

4

Naziści na początku starają się zjednać holenderskie społeczeństwo dla swoich idei. Jednak nie udaje im się to. Zaledwie niewielka część Holendrów współpracuje z okupantem podczas wojny.

Die Nazis versuchen anfangs, die niederländische Bevölkerung für ihre Ideen zu gewinnen. Es gelingt ihnen nicht. Nur ein Teil arbeitet während des Krieges mit der Besatzungsmacht zusammen.

Im September 1939 beginnt der Zweite Weltkrieg.

Krieg!

Die deutsche Wehrmacht fällt am 1. September 1939 in Polen ein. Große Gebiete werden geräumt und deutschen Kolonisten, die sich dort ansiedeln sollen, zugewiesen. Viele bedeutende Polen werden ermordet. Von den Gräueltaten, die in Polen begangen werden, dringt nur wenig nach Westeuropa durch. Im Mai 1940 beginnt der Krieg im Westen: Die Niederlande, Belgien und Frankreich werden ebenfalls von deutschen Truppen besetzt. Anders als in Polen sehen die Nazis die dort lebenden Nichtjuden als „Brüdervölker“ und begehen keine vergleichbaren Gräuelt.

Bereits im ersten Besatzungsjahr beginnt in den Niederlanden die Registrierung der Juden.

Warschau, 14. September 1939. Polnische Kinder blicken ängstlich auf deutsche Flugzeuge, die die Stadt angreifen.

1 Rodzina Franków na placu Merwedeplein w Amsterdamie.

Die Familie Frank auf dem Merwedeplein in Amsterdam.

„Dla nas Żydów zaczęło się pasmo udręek”

ANNA FRANK

„Po maju 1940 skończyły się dobre czasy: najpierw wojna, potem kapitulacja, wkroczenie Niemców i dla nas Żydów zaczęło się pasmo udręek.”

Kilka miesięcy po dziesiątych urodzinach Anny rozpoczyna się II wojna światowa. Otto i Edith mają nadzieję, że Holandia nie zostanie wciągnięta w wir wojny. Jednak 10 maja 1940 roku armia niemiecka napada również na Holandię. Naziści szybko rozpoczynają proces identyfikacji ludności żydowskiej. Po roku nazwiska i adresy większości Żydów mieszkających w Holandii znajdują się już w rękach okupantów.

2 Anna (trzecia z prawej), jej ojciec (trzeci z lewej) wraz z innymi gośćmi weselnymi Jana Giesa i Mietz Santrouschitz. Amsterdam, 16 lipca 1941 roku.

Anne (Dritte von rechts), ihr Vater (Dritter von links) und andere Gäste bei der Hochzeit von Jan Gies und Mietz Santrouschitz in Amsterdam am 16. Juli 1941.

3 Zdjęcie Anny z nauczycielką i koleżankami z klasy z 1940 roku. Od lewej: Martha van den Berg, nauczycielka Margaretha Godron, Anna i Rela Salomon.

Ein Schulfoto von Anne, ihrer Lehrerin und zwei Klassenkameradinnen aus dem Jahr 1940. Von links nach rechts: Martha van den Berg, Lehrerin Margaretha Godron, Anne und Rela Salomon.

4 Holenderscy naziści maszerują przez żydowską dzielnicę Amsterdamu często prowokując bójki z jej żydowskimi mieszkańcami.

Niederländische Nazis marschieren durch das Amsterdamer Judenviertel. Sie provozieren oft Schlägereien mit Juden.

„... das Elend für uns Juden begann.“

ANNE FRANK

„Ab Mai 1940 ging es bergab mit den guten Zeiten: erst der Krieg, dann die Kapitulation, der Einmarsch der Deutschen, und das Elend für uns Juden begann.“

Der Zweite Weltkrieg bricht wenige Monate nach Annes zehntem Geburtstag aus. Otto und Edith hoffen, dass die Niederlande vom Krieg verschont bleiben. Aber am 10. Mai 1940 fallen die Deutschen in die Niederlande ein und besetzen das Land. Die Nazis beginnen schon bald, alle Juden zu registrieren. Nach einem Jahr kennen die Besatzer die Namen und Adressen der meisten Juden in den Niederlanden.

1 Zarówno w Niemczech jak i na większości terytoriów okupowanych Żydzi zmuszeni są do noszenia na ubraniu żółtej gwiazdy Dawida.

In Deutschland und in den meisten besetzten Gebieten müssen die Juden einen Judenstern tragen.

Izolacja

Z chwilą zakończenia rejestracji Żydów przystąpiono do ich izolacji. Naziści szybko wprowadzają w życie kolejne ustawy antyżydowskie, w efekcie których wielu nie-Żydów i Żydów nie ma już odwagi utrzymywać wzajemnych kontaktów.

Isolation

Sobald die Registrierung der Juden abgeschlossen ist, ist der nächste Schritt die Isolation. In immer schnellerer Folge werden immer mehr anti-jüdische Maßnahmen erlassen. Das zeigt Wirkung: Viele Nichtjuden wagen es nicht mehr, mit Juden Kontakt zu haben, und umgekehrt.

2 W lutym 1941 roku w Holandii dochodzi do pierwszej otwartej konfrontacji pomiędzy siłami okupacyjnymi a lokalną ludnością. Podczas obławy schwytych zostaje 421 żydowskich mężczyzn, którzy zostają deportowani do obozu koncentracyjnego Mauthausen. Na znak protestu przeciwko przesładowaniu Żydów mieszkańcy Amsterdamu i okolic rozpoczynają strajk. Po dwóch dniach strajk ten zostaje stłumiony.

Im Februar 1941 kommt es in den Niederlanden zu einer ersten offenen Konfrontation zwischen Besatzungsmacht und Bevölkerung. Bei einer Razzia werden 421 jüdische Männer zusammengetrieben und in das Konzentrationslager Mauthausen deportiert. Aus Protest gegen die Judenverfolgung streikt die Bevölkerung von Amsterdam und der umliegenden Orte. Der Streik wird jedoch nach zwei Tagen niedergeworfen.

3 Na rozkaz nazistów w całym mieście rozwieszane są szyldy z napisami: „Żydom wstęp wzbroniony” lub „Zakaz wstępu dla Żydów”.

Auf Befehl der Nazis werden überall in der Stadt Schilder mit der Aufschrift „Für Juden verboten“ oder „Juden sind hier unerwünscht“ aufgehängt.

4 Einsatzgruppen, działające w Europie Wschodniej specjalne grupy operacyjne niemieckiej policji i służb bezpieczeństwa mają zadanie wymordowania możliwie największej liczby Żydów, Romów i sowieckich partyzantów. Według szacunków w ciągu roku z ich rąk zginęło ponad milion osób.

In Osteuropa haben spezielle Kommandoeinheiten (Einsatzgruppen) den Auftrag, so viele Juden, Sinti, Roma und Partisanen wie möglich zu ermorden. In einem Jahr werden so eine Million Männer, Frauen und Kinder getötet.

5 Od 3 maja 1942 roku wszystkie dzieci żydowskie w Holandii począwszy od szóstego roku życia muszą nosić gwiazdę Dawida.

Alle jüdischen Kinder in den Niederlanden ab sechs Jahren sind ab dem 3. Mai 1942 verpflichtet, einen Judenstern zu tragen.

1 Anna w szkole Montessori, 1941 rok.

Anne in der Montessorischule, 1941.

„Ustawy antyżydowskie następowały jedna po drugiej.”

ANNA FRANK

„Ustawy antyżydowskie następowały jedna po drugiej i nasza wolność została bardzo ograniczona. Żydzi muszą nosić gwiazdę Dawida; Żydzi muszą oddać swoje rowery; Żydom nie wolno do tramwaju; Żydom nie wolno do auta, także do prywatnego; Żydzi mogą robić zakupy tylko od godziny 15.00 do 17.00; Żydzi mogą chodzić wyłącznie do żydowskiego fryzjera; Żydom nie wolno przebywać na ulicy od godziny 20.00 wieczorem do 6.00 rano (...).”

Dzieci żydowskie muszą chodzić do oddzielnych szkół. Anna i Margot uczą się teraz w żydowskim liceum. Żydom nie wolno już posiadać własnych firm. Z tego powodu Otto Frank mianuje dyrektorem swojej firmy Johanna Kleimana, lecz nadal prowadzi aktywną działalność za kulisami. Zmieniona zostaje nazwa firmy na Gies & Co, od nazwiska Jana Giesa, męża Mietz Gies.

Tajny plan

Działania antyżydowskie nazistów stanowią realizację tajnego planu Hitlera, w myśl którego 11 milionów europejskich Żydów ma zostać zgładzonych. Szczegóły realizacji tego planu zostały opracowane przez wysokich rangą funkcjonariuszy nazistowskiego aparatu państwowego, którzy spotkali się w styczniu 1942 roku w Wannsee, jednej z podberlińskich willi (konferencja w Wannsee). Zgodnie z podjętymi tam decyzjami cała operacja ma zostać przeprowadzona w tajemnicy. Żydzi nie mogą niczego podejrzewać. Mają myśleć, że są przewożeni do „obozów pracy”, które w większości tworzone są na terenie okupowanej Polski. W 1942 roku rozpoczynają się masowe deportacje Żydów do obozów koncentracyjnych i obozów zagłady, stworzonych specjalnie w celu natychmiastowego uśmiercania i kremacji możliwie największej liczby ludzi. Większość Żydów mordowanych jest tam zaraz po przybyciu. Pozostali przy życiu zmuszani są do ciężkiej pracy niewolniczej do czasu, gdy umrą z wycieńczenia.

Ein geheimer Plan

Die anti-jüdischen Maßnahmen passen in Hitlers geheimen Plan: alle 11 Millionen Juden in Europa müssen vernichtet werden. Unter größter Geheimhaltung fassen hohe Nazifunktionäre auf einer Versammlung auf einer Villa in Berlin (der „Wannseekonferenz“) diesen Beschluss. Die Juden dürfen nichts erfahren. Man erklärt ihnen, sie würden in Arbeitslager gebracht. Im Laufe des Jahres 1942 beginnen die Deportationen in Konzentrations- und Vernichtungslager, von denen die meisten in Polen errichtet worden sind. Die meisten Juden werden direkt nach ihrer Ankunft ermordet. Die Anderen müssen so hart arbeiten, dass sie vor Erschöpfung sterben.

„Judengesetz folgte auf Judengesetz.“

ANNE FRANK

„Judengesetz folgte auf Judengesetz, und unsere Freiheit wurde sehr beschränkt. Juden müssen einen Judenstern tragen; Juden müssen ihre Fahrräder abgeben; Juden dürfen nicht mit der Straßenbahn fahren; Juden dürfen nicht mit einem Auto fahren, auch nicht mit einem privaten; Juden dürfen nur von 3 - 5 Uhr einkaufen; Juden dürfen nur zu einem jüdischen Friseur; Juden dürfen zwischen 8 Uhr abends und 6 Uhr morgens nicht auf die Straße (...).“

Jüdische Kinder müssen auch in gesonderte jüdische Schulen gehen. Anne und Margot besuchen das jüdische Lyzeum. Juden dürfen keine eigenen Firmen mehr besitzen. Otto Frank ernannt deshalb Johannes Kleiman zum Direktor, bleibt aber im Hintergrund weiter aktiv. Die Firma erhält auch einen anderen Namen: Gies & Co, nach Jan Gies, dem Ehemann von Mietz Gies.

2

Podczas konferencji w Wannsee oszacowana zostaje liczba żyjących w Europie Żydów.

Auf der „Wannseekonferenz“ werden Schätzungen über die Anzahl der in Europa lebenden Juden gemacht.

1 Dziennik Anny.

Annes Tagebuch.

„Sądzę, że będę Ci mogła wszystko powierzyć...”

ANNA FRANK
 „Sądzę, że będę Ci mogła wszystko powierzyć, tak jak jeszcze nigdy nikomu, i mam nadzieję, że będziesz dla mnie wielkim oparciem.”

Te słowa Anna zapisuje na pierwszej stronie swojego dziennika, który dostaje w prezencie na trzynaste urodziny przypadające na 12 czerwca 1942 roku. Anna prowadzi dziennik w formie listów, które kieruje do wymyślonej przyjaciółki Kitty. Pisz w nim o szkole, koleżankach i kolegach oraz o swoim dotychczasowym życiu. Nie ma pojęcia, że już trzy tygodnie później jej życie ulegnie całkowitej zmianie.

Anna Frank, 1935-1942.

Anne Frank 1935-1942

„Ich werde, hoffe ich, dir alles anvertrauen können ...“

ANNE FRANK
 „Ich werde, hoffe ich, dir alles anvertrauen können, wie ich es noch bei niemandem gekonnt habe, und ich hoffe, du wirst mir eine große Stütze sein.“

Anne schreibt diese Worte auf die erste Seite des Tagebuchs, das sie zum dreizehnten Geburtstag am 12. Juni 1942 bekommen hat. Sie schreibt das Tagebuch in Form von Briefen an ihre imaginäre Freundin Kitty. Sie berichtet darin über die Schule, ihre Freunde und ihr bisheriges Leben und ahnt nicht, dass schon drei Wochen später alles völlig anders sein wird.

Dziennik Anny. Na niektórych stronach dziennika Anna przykleja i komentuje swoje zdjęcia paszportowe.

Annes Tagebuch. Auf einige Seiten klebte sie Passfotos von sich und schrieb einen Kommentar dazu.

W swoim dzienniku Anna używa dwóch rodzajów pisma. Czasem pisze drukowanymi literami, choć często używa także - nieco pochylonych, wykaligrafowanych liter pisanych.

Anne wechselt im Tagebuch zwischen zwei Handschriften. Manchmal schreibt sie in Druckschrift, dann wieder in fließender Schreibschrift.

Margot Frank w żydowskim liceum, grudzień 1941 rok.

Margot Frank im Jüdischen Lyzeum, Dezember 1941.

„Wezwanie.
Wystraszyłam się
niesamowicie...”

ANNA FRANK

„O godzinie trzeciej (...) ktoś zadzwonił do drzwi, i nie słyszałam tego, jako że leżałam leniwie na leżaku w słońcu na werandzie i czytałam. Chwilę później w drzwiach kuchni pojawiła się wzburzona Margot. ‘Przyszło wezwanie z SS dla taty’. (...) Wezwanie. Wystraszyłam się niesamowicie. Wezwanie, każdy wie, co to oznacza, czułam już, jak w mojej wyobraźni wylaniają się obozy koncentracyjne i samotna cela...”

Trzy tygodnie po urodzinach Anny, 5 lipca 1942 roku, Margot otrzymuje wezwanie do wyjazdu do obozu pracy w Niemczech. Rodzice dziewczynki byli przygotowani na taką ewentualność. Już od początku 1942 roku Otto Frank szykował dla swojej rodziny kryjówkę w oficynie budynku przy Prinsengracht, w którym znajduje się jego firma. Tylko najbliżsi współpracownicy wiedzą o jego planach. Rodzina Franków decyduje się ukryć zaraz po tym, jak Margot otrzymuje wezwanie.

Zdjęcie paszportowe Anny z maja 1942 roku. To prawdopodobnie jej ostatnie zdjęcie.

Ein Passfoto von Anne, Mai 1942. Wahrscheinlich das letzte Foto, das es von ihr gibt.

Wezwanie do pracy przymusowej z listą rzeczy, które deportowani muszą z sobą zabrać.

Ein Aufruf mit einer Liste, welche Dinge die Juden bei der Deportation mitnehmen dürfen.

Rodzina Franków postanawia ukryć się już następnego dnia po otrzymaniu wezwania przez Margot. Jeszcze tego samego wieczoru Miep Gies wraz z innymi pomocnikami przynoszą do kryjówki możliwie jak najwięcej ubrań i innych rzeczy.

Die Familie Frank beschließt, gleich am nächsten Tag unterzutauchen. Miep Gies und andere Helfer schaffen noch am selben Abend so viele Sachen wie möglich ins Versteck.

„Ich erschrak
schrecklich.
Ein Aufruf!“

ANNE FRANK

„Um 3 Uhr ... klingelte jemand an der Tür. Ich hatte es nicht gehört, da ich faul in einem Liegestuhl auf der Veranda in der Sonne lag und las. Kurz darauf erschien Margot ganz aufgeregt an der Küchentür. ‚Für Vater ist ein Aufruf von der SS gekommen‘, flüsterte sie. ... Ich erschrak schrecklich. Ein Aufruf! Jeder weiß, was das bedeutet. Konzentrationslager und einsame Zellen sah ich vor mir auftauchen.“

Drei Wochen nach Annes Geburtstag, am 5. Juli 1942, erhält Margot den Befehl, sich bei den Behörden zu melden. Sie soll in ein „Arbeitslager“ in Deutschland geschickt werden. Der Aufruf kommt für Annes Eltern nicht unerwartet: Schon seit dem Frühjahr 1942 hat Otto Frank das Versteck im Hinterhaus seines Firmensitzes an der Prinsengracht vorbereitet. Nur seine engsten Mitarbeiter sind über den Plan informiert. Die Franks beschließen, sofort unterzutauchen.

Budynek firmy Otto Franka przy Prinsengracht. Za nim w głębi znajduje się oficyna, która stała się kryjówką Franków.

Das Haus an der Prinsengracht. Das Versteck befindet sich im Hinterhaus.

„Idealna kryjówka”

ANNA FRANK

„Oficyna jako kryjówka jest idealna. Choć jest tu wilgotno i pochyło, nie znaleziono by w Amsterdamie, może nawet w całej Holandii, czegoś równie wygodnego dla ukrywających się.”

Kryjówka znajduje się w nieużywanej dotychczas części budynku firmy Otto Franka. Później do ukrywających się Franków dołącza rodzina van Pelsów oraz Fritz Pfeffer. Ośmioro ukrywających się ludzi spędza ponad dwa lata w oficynie, całkowicie odciętych od świata zewnętrznego. Jest to dla nich czas pełen strachu, napięcia, także czas przepelnięty kłótniami i przytłaczającą bezczynnością. Czoro najbliższych współpracowników Otto Franka dostarcza ośmiorgu ukrywającym się jedzenie, ubrania i książki.

2

Ukrywający się w oficynie

Otto Frank

Margot Frank

Hermann van Pels

Peter van Pels

Die Bewohner des Hinterhauses

Edith Frank

Anna/Anne Frank

Auguste van Pels

Fritz Pfeffer

3

Pomocnicy ukrywających się w oficynie

Miep Gies

Johannes Kleiman

Die Helfer

Victor Kugler

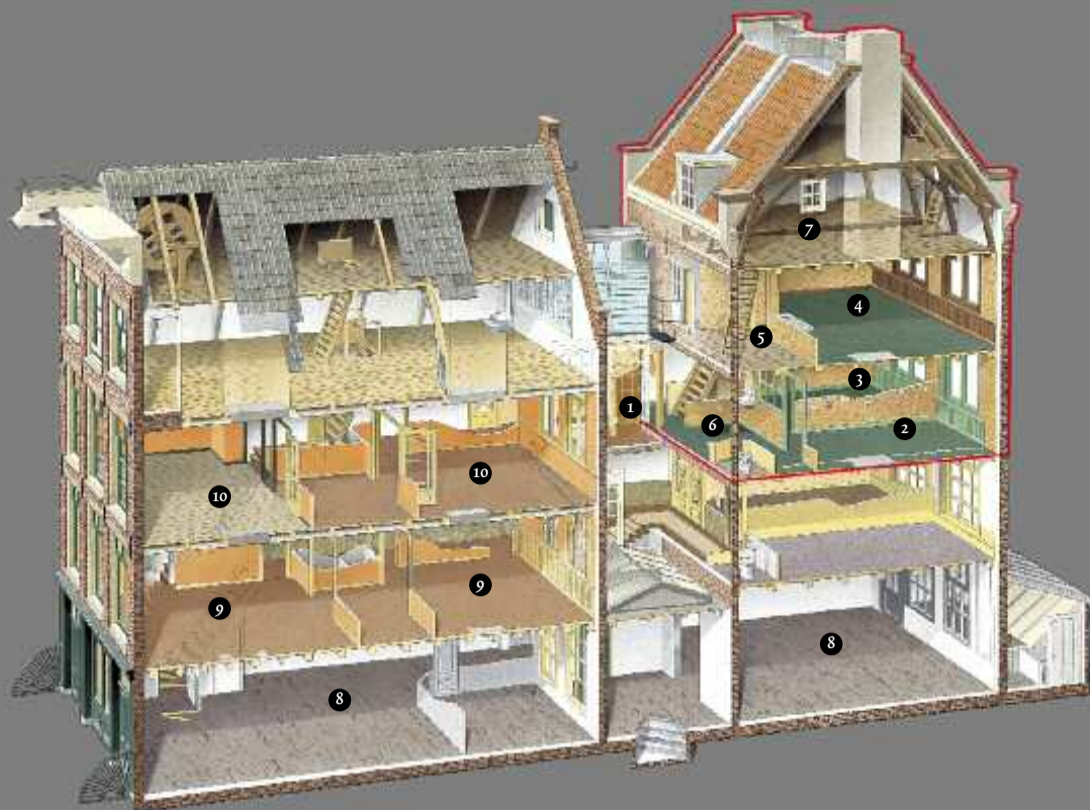
Bep Voskuijl

„... ein ideales Versteck.“

ANNE FRANK

„Das Hinterhaus ist ein ideales Versteck. Obwohl es feucht und ein bisschen schief ist, wird man wohl in ganz Amsterdam, ja vielleicht in ganz Holland, kein so bequem eingerichtetes Versteck finden.“

Das Versteck ist ein leer stehender Teil von Otto Franks Betrieb. Später kommen die Familie van Pels und Fritz Pfeffer dazu. Abgeschieden von der Außenwelt, leben die acht Menschen die nächsten zwei Jahre im Hinterhaus. Angst und Anspannung, aber auch Streitigkeiten und lähmende Langeweile prägen diese Zeit. Vier enge Mitarbeiter von Otto Frank versorgen die Versteckten mit Lebensmitteln, Kleidung und Büchern.

Budynek firmy przy Prinsengracht 263. W głębi w oficynie znajduje się kryjówka (zaznaczona na czerwono).

Das Firmengebäude in der Prinsengracht 263. An der Rückseite befindet sich das Versteck im Hinterhaus (rot eingefärbt).

„... ogromnie się boję, że zostaniemy wykryci, a potem rozstrzelani.”

„...Angst, dass wir entdeckt und dann erschossen werden.“

Officyna

- 1 Ruchomy regał na książki.
- 2 Pokój Anny i Fritza Pfeffera.
- 3 Pokój Otto, Edith i Margot.
- 4 Pokój Hermanna i Auguste van Pels, pokój dzienny wszystkich ukrywających się.
- 5 Pokój Petera van Pelsa.
- 6 Umywalka i toaleta.
- 7 Poddasze.

Pomieszczenia firmy

- 8 Magazyn.
- 9 Biuro pomocników ukrywających się w oficynie.
- 10 Magazyn na materiały biurowe.

Das Hitnerhaus

- 1 Bücherregal.
- 2 Zimmer von Anne und Fritz Pfeffer.
- 3 Zimmer von Otto, Edith und Margot.
- 4 Zimmer von Hermann und Auguste van Pels, das allgemeine Wohnzimmer.
- 5 Zimmer von Peter van Pels.
- 6 Waschraum und Toilette.
- 7 Dachboden.

Die Firmenräume

- 8 Lager.
- 9 Büro der Helfer.
- 10 Lager für Büromaterial.

ANNA FRANK

„Bardziej, niż mogę to wyrazić, męczy mnie to, że nie wolno nam nigdy wychodzić na zewnątrz, i ogromnie się boję, że zostaniemy wykryci, a potem rozstrzelani.”

W ciągu dnia, tak długo jak w budynku firmy znajdowali się pracownicy, ukrywający się w nim ludzie musieli zachowywać szczególną ostrożność. Pracownicy magazynu nic nie wiedzieli o kryjówce. Rury kanalizacyjne przebiegały przez pomieszczenia magazynów, dlatego w ciągu dnia nie wolno było korzystać z toalety. Wszystkie okna były przysłonięte grubymi zasłonami tak, aby nie wzbudzać podejrzeń sąsiadów. Ruchomy regał na książki zasłaniał wejście do oficyny. Długie godziny, podczas których trzeba było zachowywać ciszę, Anna spędza na czytaniu swoich książek szkolnych, graniu w różne gry z innymi ukrywającymi się i pisaniu dziennika.

2

Ruchomy regał na książki zasłaniał wejście do oficyny.

Ein drehbares Bücherregal verdeckt den Zugang zum Hinterhaus.

3

Pokój Anny i Fritza Pfeffera. Ściany pokoju zostały oklejone zdjęciami i obrazkami z gazet. (Kilka lat temu, na czas kręcenia zdjęć do filmu o Annie Frank, zrekonstruowano wnętrza oficyny tak, aby wyglądały jak wtedy, gdy ukrywali się tam ludzie.)

Das Zimmer von Anne und Fritz Pfeffer. Die Wände beklebt sie mit Bildern aus Zeitschriften. (Vor einigen Jahren wurde für Dreharbeiten die Einrichtung des Hinterhauses kurzfristig so rekonstruiert, wie sie zur Zeit des Verstecks ausgesehen hat.)

ANNA FRANK

„Es beklemmt mich doch mehr, als ich sagen kann, dass wir niemals hinaus dürfen, und ich habe große Angst, dass wir entdeckt und dann erschossen werden.“

Untertags, solange Arbeiter in der Firma sind, müssen die Untergetauchten absolut still sein. Die Lagerarbeiter wissen nichts von dem Versteck. Da der Toilettenabfluss durch die Lagerräume verläuft, darf die Toilette untermtags nicht gespült werden. Alle Fenster werden mit schweren Vorhängen verhängt, damit die Nachbarn nicht aufmerksam werden. Ein drehbares Bücherregal verbirgt den Eingang zum Hinterhaus. In diesen stillen Stunden liest Anne in ihren Schulbüchern, spielt mit den anderen oder schreibt in ihr Tagebuch.

1 Prawie codziennie Anna zapisuje w dzienniku swoje myśli, emocje i przeżycia. Już po kilku miesiącach w zeszycie brakuje wolnych stron. Anna kontynuuje pisanie na luźnych kartkach, które dostaje od Bep.

„Wszystko idzie w pochodzie śmierci.”

ANNA FRANK

„Nikt nie może uniknąć swojego losu, jeżeli się nie ukryje. (...) Nikogo nie oszczędzą: starzy ludzie, dzieci, niemowlęta, kobiety w ciąży, chorzy - wszyscy idą w pochodzie śmierci.”

Do ukrywających się dochodzą informacje z zewnątrz, że na ulicach miasta ma miejsce istne polowanie na Żydów. Z radia dowiadują się o zagazowywaniu ludzi. Są przerażeni i czują się zupełnie bezsilni. Życie pod ciągłą presją wydaje się nie do zniesienia. Anna nierzadko jest krnąbrna i niegrzeczna dla innych. Często jest też smutna i przygnębiona. Czuje, że o wielu sprawach nie może rozmawiać z innymi ukrywającymi się. Dziennik staje się jej najlepszym przyjacielem i powiernikiem.

2 Deportacja aresztowanych Żydów z Amsterdamu, lato 1943 roku. Anna dowiaduje się, że wśród aresztowanych znajdują się również jej koleżanki i koledzy ze szkoły. Z początku pomagający opowiadali ukrywającym się o tym, co dzieje się na zewnątrz. Z bieżem czasu zaprzestali tego.

Deportation festgenommener Juden aus Amsterdam, Sommer 1943. Anne erfährt, dass auch einige ihrer Freundinnen und Mitschüler darunter sind. Zu Beginn berichteten die Helfer noch über die Geschehnisse draussen. Später hörten sie damit auf.

3 Pomagający starają się dodawać odwagi ukrywającym się w oficynie. Zaopatrują ich w żywność, książki, gazety i czasopisma. Anna bardzo lubi czytać magazyn filmowo-teatralny „Cinema & Theater”.

Die Helfer versuchen, den Untergetauchten Mut zuzusprechen. Sie versorgen sie mit Lebensmitteln, Büchern, Zeitungen und Magazinen. Anne ist ein großer Fan der Zeitschrift „Cinema & Theater”.

4 Pokój Otto, Edith i Margot. W ciągu dnia Anna spędza w nim większość czasu, gdyż Fritz Pfeffer zajmuje ich wspólny pokój.

Das Zimmer von Otto, Edith und Margot. Untertags verbringt Anne die meiste Zeit in diesem Zimmer, da Fritz Pfeffer das kleine Zimmer für sich beansprucht.

Beinahe täglich schreibt Anne ihre Gedanken, Gefühle und Erlebnisse auf. Schon nach wenigen Monaten ist ihr Tagebuch vollgeschrieben. Sie schreibt auf losen Blättern, die sie von Bep bekommt, weiter.

„Alles geht mit in dem Zug zum Tod.“

ANNE FRANK

„Niemand kann seinem Schicksal entkommen, wenn er sich nicht versteckt. [...] Niemand wird geschont. Alte, Kinder, Babys, schwangere Frauen, Kranke ... alles, alles geht mit in dem Zug zum Tod.“

Die Untergetauchten erfahren, dass draussen regelrecht Jagd auf Juden gemacht wird. Im Radio hören sie Berichte über Vergasungen. Sie sind ängstlich und fühlen sich machtlos. Anne kann nichts dagegen tun. Sie reagiert den anderen gegenüber oft aufmümpfig und hart. Oft ist sie traurig und verdrossen. Mit den anderen kann sie über viele Dinge nicht sprechen. Ihr Tagebuch ist ihre beste Freundin.

1 Anna pisze również opowiadania, które czasem czyta pozostałym ukrywającym się w oficynie.

„Czy zostanę jeszcze kiedyś dziennikarką i pisarką?”

ANNA FRANK

„Czy zostanę jeszcze kiedyś dziennikarką i pisarką? Mam nadzieję, że tak, o, mam taką nadzieję, bo pisząc mogę wszystko utrwalić, moje myśli, ideały i fantazje.”

Anna odkrywa w sobie talent pisarski. 28 marca 1944 roku w angielskim radiu słyszy informację o tym, że po wojnie rząd holenderski będzie zbierał dzienniki dokumentujące czas okupacji. Postanawia więc przepisać swój dziennik w nadziei, że w przyszłości zostanie on wydany. Znalazła już nawet tytuł dla swojej książki „Het Achterhuis” („Oficyna”). Lądowanie aliantów w Normandii i ich marsz w głąb lądu budzą w ukrywających się nową nadzieję.

2 Anna zaczyna poprawiać swój dziennik przepisując go na luźnych kartkach.

Anne schreibt auch kleine Geschichten und liest sie den anderen manchmal vor.

3 Anna zakochuje się w Peterze van Pelsie.

Anne verliebt sich in Peter van Pels.

4 Anna i Peter często spędzają wspólnie czas w jego pokoju.

Anne und Peter sind oft zusammen in Peters Zimmer.

Anne beginnt ihr Tagebuch auf losen Blättern neu zu schreiben.

„... werde ich jemals Journalistin und Schriftstellerin werden?”

ANNA FRANK

„... werde ich jemals Journalistin und Schriftstellerin werden? Ich hoffe es, ich hoffe es so sehr! Mit Schreiben kann ich alles ausdrücken, meine Gedanken, meine Ideale und meine Phantasien.“

Anna hat ihr Talent und ihre Liebe zum Schreiben entdeckt. Am 28. März 1944 hört sie in einer Radiosendung der niederländischen Exilregierung in London, dass nach dem Krieg Tagebücher gesammelt werden sollen. Sie beschließt, ihr Tagebuch zu überarbeiten, damit es später als Buch erscheinen kann. Sie weiß auch schon den Titel: „Het Achterhuis“ (Das Hinterhaus). Die Nachricht, dass die Alliierten in der Normandie gelandet sind und vorrücken, weckt im Hinterhaus die Hoffnung auf Befreiung.

1

Anna często siedzi na poddaszu oficyny rozmyślając o sobie i o swoim otoczeniu.

Anne sitzt oft auf dem Dachboden des Hinterhauses. Sie denkt dort über sich selbst und ihre Umgebung nach.

„...coraz głośniej
słyszę nadciągający
grzmot...”

ANNA FRANK

„Nam młodym jest podwójnie ciężko bronić swoich opinii w czasach, kiedy zniszczony i zdruzgotany zostaje cały idealizm, kiedy ludzie pokazują się ze swojej najgorszej strony, kiedy wątpi się w prawdę, prawo i w Boga. To naprawdę cud, że nie straciłam wiary w przyszłość, chociaż wszystko wydaje się absurdalne i niewykonalne. A przecież trzymam się marzeń, wbrew wszystkiemu, bo ciągle wierzę, że ludzie są z gruntu dobrzy. Zupełnie niemożliwe jest dla mnie budowanie wszystkiego na bazie śmierci, nędzy i zamieszania. Widzę jak świat powoli, coraz bardziej zostaje przeobrażony w pustynię, coraz głośniej słyszę nadciągający grzmot, który i nas uśmierci, współczuję milionom ludzi w ich cierpieniu, a jednak, kiedy spoglądam na niebo myślę, że to wszystko obróci się znowu na dobre, że i te potworności ustana, że w świecie znowu nastana spokój i pokój. Tymczasem muszę trzymać się swoich marzeń, być może w czasach, które nadejdą będzie je jeszcze można zrealizować!”

1 sierpnia 1944 roku Anna po raz ostatni pisze w swoim dzienniku. Trzy dni później, 4 sierpnia 1944 roku nadchodzi dzień, którego ukrywający się w oficynie obawiali się najbardziej.

„...ich höre den
anrollenden Donner
immer lauter...”

ANNE FRANK

„Das ist das Schwierigste in dieser Zeit: Ideale, Träume, schöne Erwartungen kommen nicht auf, oder sie werden von der grauenhaftesten Wirklichkeit getroffen und vollständig zerstört. Es ist ein Wunder, dass ich nicht alle Erwartungen aufgegeben habe, denn sie scheinen absurd und unausführbar. Trotzdem halte ich an ihnen fest, trotz allem, weil ich noch immer an das innere Gute im Menschen glaube. Es ist mir nun mal unmöglich, alles auf der Basis von Tod, Elend und Verwirrung aufzubauen. Ich sehe, wie die Welt langsam immer mehr in eine Wüste verwandelt wird, ich fühle das Leid von Millionen Menschen mit. Und doch, wenn ich zum Himmel schaue, denke ich, dass sich alles wieder zum Guten wenden wird, dass auch diese Härte aufhören wird, dass wieder Ruhe und Frieden in die Weltordnung kommen werden. Inzwischen muss ich meine Vorstellungen hochhalten, in den Zeiten, die kommen, sind sie vielleicht doch noch auszuführen!”

Am 1. August 1944 schreibt Anne zum letzten Mal in ihr Tagebuch. Drei Tage später, am 4. August 1944 wird die schlimmste Befürchtung der Untergetauchten wahr.

Zdrada - ujawnienie kryjówki

W piątek, 4 sierpnia 1944 roku, pod budynkiem firmy przy Prinsengracht 263 zatrzymuje się samochód. Wysiada z niego kilku uzbrojonych mężczyzn. Po chwili wchodzi do magazynu firmy. Anonimowy rozmówca doniósł policji, że tam ukrywają się Żydzi.

Akcją dowodzi Karl Josef Silberbauer, austriacki nazista. Towarzyszą mu członkowie holenderskiej policji. Ukrywający się zostają całkowicie zaskoczeni. Mają niewiele czasu na spakowanie najważniejszych rzeczy. Silberbauer opróżnia z zapisków znalezionej w oficynie teczkę, aby włożyć do niej pieniądze i biżuterię. Dziennik Anny, pisany w zeszytach i na luźnych kartkach, rozsypuje się po podłodze. Anna i pozostali ukrywający się w oficynie Żydzi zostają zabrani do miejscowego więzienia.

Kilka godzin później do oficyny wchodzi Miep Gies i Bep Voskuijl. Znajdują tam zapiski Anny. Podnoszą porozrzucone kartki i zabierają je ze sobą. Miep chowa dziennik Anny w szufladzie swojego biurka.

1
Karl Josef Silberbauer, podoficer SS, który dowodził akcją aresztowania. 19 lat później, w 1963 roku, został zidentyfikowany w Wiedniu, gdzie pracował jako policjant, w następstwie czego zawieszono go w obowiązkach służbowych. Jednak po złożeniu zeznań, w których tłumaczył, że nie wiedział, kto zdradził ukrywających się w oficynie, wrócił do służby. Nigdy nie zostało wyjaśnione, kto doniósł na policję o ukrywających się w oficynie Żydach.

SS-Unteroffizier Karl Josef Silberbauer, der die Verhaftung leitete. Neunzehn Jahre später, 1963, wird er in Wien ausfindig gemacht, wo er als Polizist arbeitet. Er wird vom Dienst suspendiert. Nach seiner Erklärung, er wisse nicht, wer der Verräter war, darf er seinen Dienst wie gewohnt wiederaufnehmen. Wer damals die Polizei informierte konnte nie geklärt werden.

Der Verrat

Freitag, den 4. August 1944, bleibt ein Wagen vor der Firma in der Prinsengracht stehen. Eine Anzahl bewaffneter Männer steigen aus und betreten das Lager. Ein anonymes Anrufer hat der Polizei mitgeteilt: „Es verstecken sich dort Juden!“

Karl Josef Silberbauer, ein österreichischer Nazi, leitet die Aktion. Die anderen sind Angehörige der niederländischen Polizei. Die Untergetauchten werden brutal überrascht. Sie bekommen gerade noch die Zeit, eine Tasche mit dem Notwendigsten zu packen. Silberbauer nimmt eine Aktentasche und schüttet sie aus, um Geld und Schmuck hineinzupacken. Annes Tagebuchaufzeichnungen fallen zu Boden. Die Untergetauchten werden ins Gefängnis von Amsterdam gebracht.

Einige Stunden später gehen Miep Gies und Bep Voskuijl ins Hinterhaus. Sie finden dort Annes Tagebuchaufzeichnungen. Sie nehmen sie mit, und Miep bewahrt sie in der Schublade ihres Schreibtisches auf.

2
Anna i pozostali Żydzi zostali najpierw zabrani do kwatery głównej Gestapo. W cztery dni później przewieziono ich pociągiem do obozu przejściowego w Westerbork, położonego w prowincji Drenthe.

Die Untergetauchten werden der Deutschen Polizei übergeben. Vier Tage später werden sie im Zug in das Durchgangslager Westerbork gebracht.

1 Większość aresztowanych w Holandii Żydów jest najpierw deportowanych do obozu przejściowego w Westerbork.

Beinahe alle in den Niederlanden verhafteten Juden werden zuerst nach Westerbork deportiert. Westerbork ist ein Durchgangslager.

„Wiedzieliśmy, co tam się działo”

OTTO FRANK

„Byliśmy znowu razem i dostaliśmy trochę jedzenia na drogę. (...) Liczyliśmy się oczywiście z tym, że możemy nie zostać do końca w Westerbork. W końcu, wiedzieliśmy o deportacjach do Polski. Słyszeliśmy też o tym, co działo się w Auschwitz, w Treblince i na Majdanku. Ale, czyż wtedy Rosjanie nie byli już głęboko w Polsce? Wojna trwała już tak długo, że można było mieć nadzieję na łut szczęścia. Jadąc do Westerbork liczyliśmy właśnie na ten łut szczęścia.”

W Westerbork więzione są tysiące Żydów. Aresztowani mieszkańcy oficyny zostają skierowani do baraków karnych, gdyż nie stawili się dobrowolnie na wezwanie do deportacji. Traktowani są ze szczególną surowością i zmuszeni do wykonywania bardzo ciężkiej pracy. Anna zajmuje się rozbieraniem na części zużytych akumulatorów. Jest to brudna i niebezpieczna dla zdrowia praca. Z obozu systematycznie odjeżdżają na Wschód pociągi pełne Żydów. Cztery tygodnie po przybyciu do obozu Anna i pozostali dawni mieszkańcy oficyny zostają wywiezieni ostatnim transportem do Auschwitz.

5 Więźniowie sfłoczeni są w wagonach towarowych. W każdym z nich znajdowało się około 70 osób. Była to trzydniowa podróż bez możliwości położenia się, prawie bez pożywienia i wody, z jedynym tylko wiadrzem służącym za toaletę.

2 Karta osobowa Anny z rejestru obozu Westerbork.

Annes Registerkarte aus der Lagerverwaltung Westerbork.

3 3 września 1944 roku pociąg z 1019 osobami opuszcza Westerbork. Zachowały się listy z tego transportu. Na jednej z nich widnieją nazwiska Anny Frank i pozostałych ukrywających się w oficynie Żydów.

Am 3. September 1944 verlässt der Zug mit 1019 Menschen Westerbork. Die Transportlisten sind erhalten geblieben. Auf dieser Liste stehen auch die Namen von Anne Frank und den anderen Untergetauchten.

4 Odjazd pociągu z Westerbork.

Die Abfahrt eines Zuges aus Westerbork.

„Wir wussten, was dort geschah“

OTTO FRANK

„Wir waren noch einmal beisammen. Wir hatten auch ein wenig Brot bei uns. [...] Im stillen rechneten wir natürlich schon damals mit der Möglichkeit, dass wir nicht bis zum Ende in Westerbork bleiben würden. Wir wussten ja von den Transporten nach Polen. Wir wussten auch, was in Auschwitz geschah und in Treblinka und Majdanek, aber standen denn die Russen nicht schon mitten in Polen? Es war so spät, dass man schon ein wenig auf Glück hoffen konnte. Wir hofften auf unser Glück, als wir nach Westerbork fuhren.“

In Westerbork leben tausende Gefangene. Die Untergetauchten werden in eigenen Baracken für Strafgefangene untergebracht, da sie sich nicht freiwillig zur Deportation gemeldet haben. Sie werden besonders streng behandelt und müssen harte Arbeit verrichten. Anne muss alte Akkumulatoren auseinander nehmen. Das ist eine schmutzige und sehr ungesunde Arbeit. Regelmäßig fährt ein voller Zug mit Juden in Richtung Osten ab. Vier Wochen nach ihrer Ankunft müssen auch Anne und die anderen Untergetauchten das Lager im letzten Zug aus Westerbork verlassen.

Die Gefangenen werden in Güterwaggons eingesperrt. In jeden Waggon müssen ungefähr 70 Menschen. Die Reise dauert drei Tage ohne jegliche Möglichkeit sich hinzulegen, ohne Nahrung und Wasser und mit nur einem Eimer als Toilette.

1 Po przybyciu do Auschwitz kobiety zostają oddzielone od mężczyzn. Następnie nazisicy wybierają tych, którzy mają być natychmiast zagazowani a ich ciała skremowane. Pozostali zmuszeni są do ciężkiej pracy w nieludzkich warunkach.

Männer und Frauen werden bei der Ankunft in Auschwitz getrennt. Die Nazis entscheiden, wer sofort in der Gaskammer ermordet und verbrannt wird. Die anderen müssen unmenschlich schwere Arbeit leisten.

„Nie chcę już opowiadać o tym...”

OTTO FRANK

„Nie chcę już opowiadać o tym, jak się czułem, gdy moja rodzina została przywieziona do Auschwitz i jak na rampie zostaliśmy siłą rozdzieleni.”

Pociąg, w którym znajduje się Anna wraz z pozostałymi ukrywającymi się z oficyny, przybywa do Auschwitz w nocy 6 września. Więźniowie muszą pozostawić swoje rzeczy w wagonach. Kobiety i mężczyźni zostają rozdzieleni na rampie. To ostatni raz, gdy Otto widzi Edith, Margot i Annę. Auschwitz jest jednym z obozów zagłady, które zostały stworzone po to, by mordować w nich ludzi. Starcy, chorzy i dzieci poniżej 15 roku życia od razu po przybyciu do obozu trafiają do komór gazowych. Taki los spotyka ponad połowę tych, którzy przybyli do Auschwitz w tym samym pociągu, co Anna i jej rodzina. Pozostali, wśród nich również i aresztowani w oficynie, uchodzą z życiem i po selekcji zostają umieszczeni w obozie pracy. W obliczu zbliżającej się Armii Czerwonej nazisicy przystępują do ewakuacji Auschwitz. Po dwóch miesiącach Anna i Margot zostają przeniesione do obozu koncentracyjnego Bergen-Belsen.

4 Każdemu, kto zaraz po przybyciu do obozu nie został zamordowany, tatuowano na przedramieniu numer. Wszystkim więźniom golono włosy i przydzielano pasiaki obozowe.

2 Węgierscy Żydzi wyselkjonowani na śmierć w komorach gazowych na rampie w Auschwitz.

Ungarische Juden auf der „Rampe“ in Auschwitz, die ins Gas geschickt werden.

„Ich will nicht mehr über meine Gefühle sprechen ...“

OTTO FRANK

„Ich will nicht mehr über meine Gefühle sprechen, als in Auschwitz auf der Rampe meine Familie auseinandergerissen wurde.“

In der Nacht auf den 6. September kommt der Zug in Auschwitz an. Die Gefangenen müssen ihr Gepäck im Zug zurücklassen. Auf der „Rampe“ werden Männer und Frauen getrennt. Otto sieht Edith, Margot und Anne zum letzten Mal. Auschwitz ist eines der Vernichtungslager, die speziell zur Ermordung von Menschen errichtet wurden. Alte, Kranke und Kinder unter 15 werden gleich nach der Ankunft in der Gaskammer ermordet. Dieses Schicksal trifft mehr als die Hälfte der Menschen in Annes Zug. Die anderen, darunter die Versteckten aus dem Hinterhaus, überleben die „Selektion“ und müssen in ein Arbeitslager. Als die Rote Armee näher rückt, beginnen die Nazis, Auschwitz zu räumen. Anne und Margot werden zwei Monate nach ihrer Ankunft in das Lager Bergen-Belsen gebracht.

3 Pojemniki z Cyklonem B - gazem, którego używa się w komorach gazowych.

Behälter mit Giftgas (Zyklon-B), das in den Gaskammern verwendet wird.

Gefangene, die nicht gleich umgebracht werden, bekommen eine Nummer auf den Arm tätowiert. Sie werden kahl geschoren und müssen Lagerkleidung tragen.

1 W przepelnionym obozie Bergen-Belsen panują głód, zimno i choroby, które są powodem śmierci wielu więźniów.

Hunger, Kälte und Krankheiten fordern viele Menschenleben im überfüllten Konzentrationslager Bergen-Belsen.

„To nie była ta sama Anna...”

HANNAH GOSLAR

„To nie była ta sama Anna, którą znałam.

To była załamana dziewczyna... To było straszne. Od razu zaczęła płakać i powiedziała mi 'Nie mam już rodziców...'. Zawsze myślę, że gdyby Anna wiedziała, że jej ojciec żyje, może miałaby więcej sił, żeby przeżyć...”

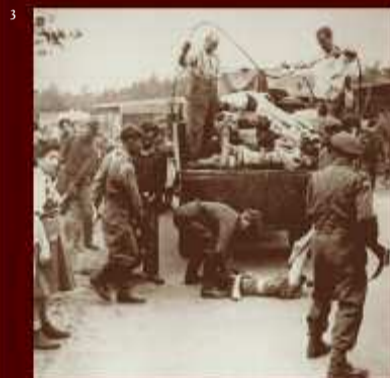
W Bergen-Belsen Anna spotyka swoją szkolną koleżankę Hannah Goslar, którą ulokowano w innej części obozu. Dziewczynki są oddzielone od siebie płotem z drutu kolczastego. Anna opowiada Hannah, że obie z Margot nie mają ciepłych ubrań i cierpią głód. Hannah przesuwa Annie przez płot paczuszkę z ubraniami i niewielką ilością jedzenia. Jednak Anna i Margot są już u kresu sił. Obie zapadają na tyfus. Umierają w marcu 1945 roku, w odstępie kilku dni od siebie.

15 kwietnia 1945 roku obóz Bergen-Belsen zostaje wyzwolony przez armię brytyjską.

2 Po obozach Westerbork i Auschwitz Anna i Margot trafiają ostatecznie do Bergen-Belsen.

Nach Westerbork und Auschwitz werden Anne und Margot nach Bergen-Belsen gebracht.

3 Brytyjscy żołnierze, którzy wyzwolają obóz są wstrząśnięci tym, co w nim zastają. Wszędzie leżą ludzkie ciała. Zmuszają byłych strażników obozowych do chowania zmarłych.

Die britischen Soldaten, die das Lager befreien, sind von dem Anblick zutiefst erschüttert. Überall liegen Tote. Sie zwingen die ehemaligen Aufseher, die Leichen zu begraben.

„Das war nicht dieselbe Anne ...“

HANNAH GOSLAR

„Das war nicht dieselbe Anne, die ich gekannt hatte. Sie war ein gebrochenes Mädchen. Es war schrecklich. Sie fing sofort an zu weinen und erzählte mir: ‚Ich habe keine Eltern mehr.‘ Ich denke immer, wenn Anne gewusst hätte, dass ihr Vater noch lebte, hätte sie vielleicht mehr Kraft gehabt, um zu überleben.“

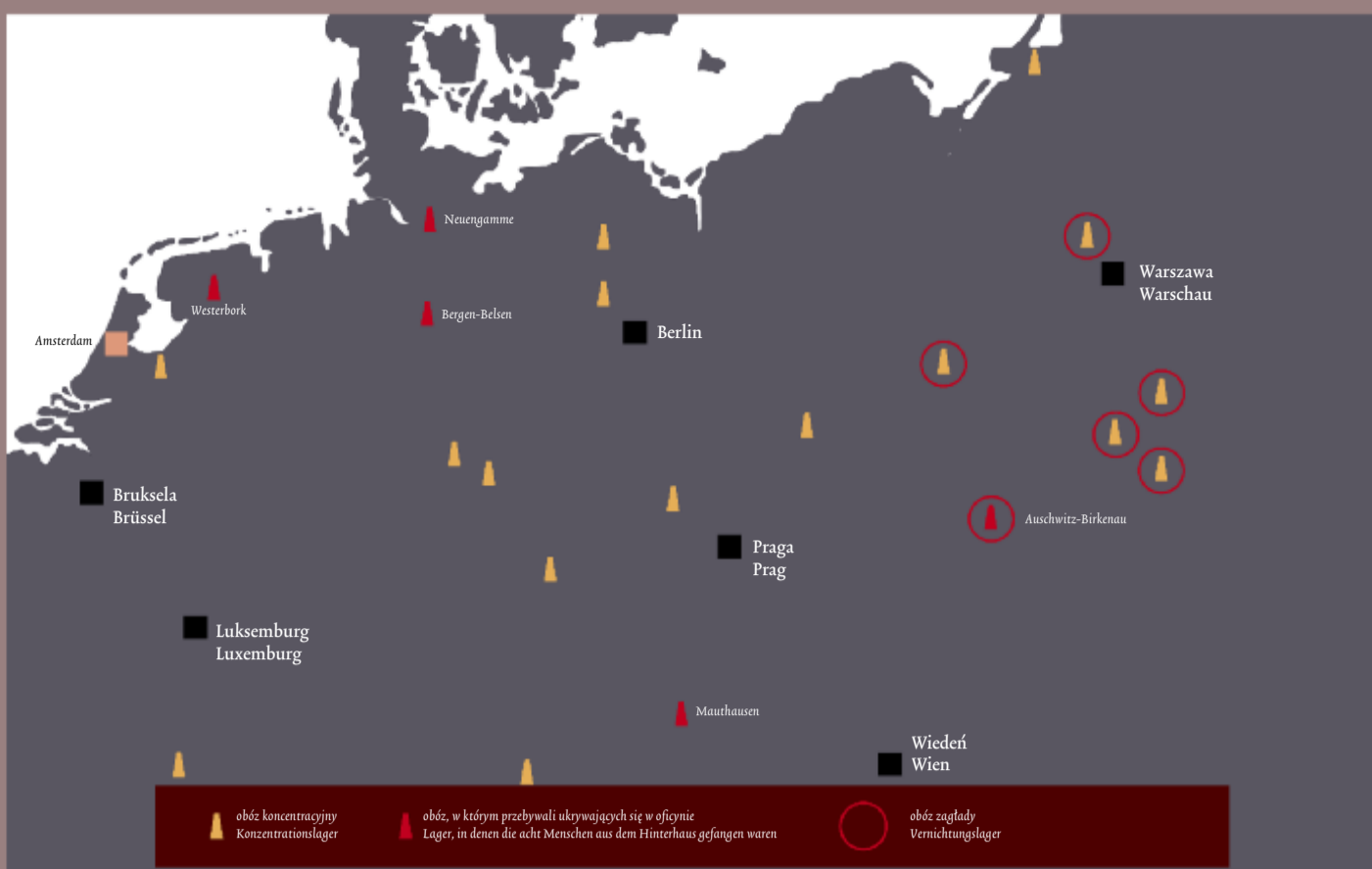
In Bergen-Belsen begegnet Anne ihrer Schulfreundin Hannah Goslar, die in einem anderen Teil des Lagers ist. Sie sind durch einen mit Stroh gefüllten Stacheldrahtverhau getrennt und können sich nicht sehen. Anne sagt Hannah, dass Margot und sie Hunger haben und frieren. Hannah wirft ein Päckchen mit ein paar Anziehsachen und etwas Essbarem über den Zaun. Aber Margot und Anne sind völlig entkräftet. Sie erkranken an Fleckfieber und sterben im Februar 1945 im Abstand von wenigen Tagen.

Am 15. April 1945 befreit die britische Armee das Lager Bergen-Belsen.

4 Kobiący barak w Bergen-Belsen wkrótce po oswobodzeniu obozu.

4 Eine Frauenbaracke kurz nach der Befreiung von Bergen-Belsen.

obóz koncentracyjny Konzentrationslager
 obóz, w którym przebywali ukrywających się w oficynie Lager, in denen die acht Menschen aus dem Hinterhaus gefangen waren
 obóz zagłady Vernichtungslager

1 Mapa pokazująca większe niemieckie nazistowskie obozy koncentracyjne i obozy zagłady.

„Całą moją nadzieję...”

OTTO FRANK

„Całą moją nadzieję pokładam w dzieciach.

Chwytam się przekonania, że one wciąż żyją i że niedługo znów będziemy razem.

(...) Dzieci, tylko one się liczą.”

Te słowa napisał po wyzwoleniu z obozu bliski rozpacz Otto Frank w liście do swojej matki w Bazylei. Dzięki zbiegowi okoliczności Otto przeżył Auschwitz. Był jednym z tych nielicznych więźniów, których żołnierze radzieccy znaleźli jeszcze żywych w obozie. Gdy tylko nabrał sił, Otto postanawia wrócić do Amsterdamu. Podróż do domu trwa cztery miesiące, gdyż w wielu miejscach Europy nadal toczą się walki. W drodze powrotnej Otto dowiaduje się, że Edith nie żyje. Nie ma żadnej wiadomości o swoich dzieciach, dlatego wciąż wierzy, że jego córki nadal żyją.

2

Otto Frank jest jedynym spośród ukrywających się w oficynie, który przeżył wojnę. 27 stycznia 1945 roku został wyzwolony w Auschwitz przez Armię Czerwoną.

Otto Frank ist der einzige Überlebende aus dem Hinterhaus. Er wird am 27. Januar 1945 in Auschwitz von Soldaten der Roten Armee befreit.

Edith Frank umiera z powodu wycieńczenia 6 stycznia 1945 roku w Auschwitz.

Edith Frank stirbt am 6. Januar 1945 in Auschwitz an Entkräftung.

Margot Frank umiera na tyfus wiosną 1945 roku w Bergen-Belsen.

Margot Frank stirbt im Februar 1945 in Bergen-Belsen an Fleckfieber.

Anna Frank umiera na tyfus kilka dni po Margot w Bergen-Belsen.

Anne Frank stirbt wenige Tage nach Margot in Bergen-Belsen an Fleckfieber.

Hermann van Pels krótko po przybyciu do Auschwitz zostaje zamordowany w komorze gazowej (w październiku lub listopadzie 1944 roku).

Hermann van Pels wird in Auschwitz im Oktober oder November 1944 in der Gaskammer ermordet.

Auguste van Pels umiera w kwietniu lub maju 1945 roku podczas transportu do obozu koncentracyjnego Theresienstadt.

Auguste van Pels stirbt im April oder Mai 1945 während des Transports in das Konzentrationslager Theresienstadt.

Peter van Pels umiera 5 maja 1945 roku w obozie koncentracyjnym Mauthausen.

Peter van Pels stirbt am 5. Mai 1945 im Konzentrationslager Mauthausen.

Fritz Pfeffer umiera 20 grudnia 1944 roku w obozie koncentracyjnym Neuengamme.

Fritz Pfeffer stirbt am 20. Dezember 1944 im Konzentrationslager Neuengamme.

Karte mit einigen der größten Konzentrations- und Vernichtungslager.

„Meine ganze Hoffnung ...“

OTTO FRANK

„Meine ganze Hoffnung sind die Kinder.

Ich klammere mich an die Überzeugung, dass sie am Leben sind und wir bald wieder zusammen sein werden. (...) Nur die Kinder, die Kinder zählen.“

Otto Frank schreibt diese Zeilen nahezu verzweifelt nach der Befreiung an seine Mutter in Basel. Otto hat Auschwitz nur durch Zufall überlebt. Er ist einer der wenigen, die von den sowjetischen Soldaten lebend vorgefunden wurden. Nachdem er etwas zu Kräften gekommen ist, tritt er die Reise zurück nach Amsterdam an. Er ist vier Monate unterwegs, denn in den meisten Teilen Europas wütet noch der Krieg. Unterwegs erfährt er, dass seine Frau Edith tot ist. Vom Schicksal seiner Kinder weiß er nichts. Er klammert sich an die Hoffnung, dass sie noch am Leben sind.

1 Otto Frank pokazuje wytatuowany na przedramieniu numer obozowy.

Otto Frank zeigt die auf seinem Arm tätowierte KZ-Nummer.

„...o śmierci moich dzieci.”

OTTO FRANK
 „Stopniowo z różnych obozów powracały nieliczne grupy tych, którzy przeżyli. To właśnie od nich starałem się dowiedzieć czegoś o Margot i Annie. W końcu udało mi się dotrzeć do dwóch sióstr, które były z nimi w Bergen-Belsen. To właśnie one opowiedziały mi o ostatnich dniach cierpienia i śmierci moich dzieci.”

Otto jest załamany człowiekiem. Miep Gies, która przechowała dziennik Anny, przekazuje mu go mówiąc „To jest testament Pańskiej córki”.

Z początku Otto nie czuje się na siłach, by przeczytać dziennik Anny. Jego ból po stracie rodziny jest zbyt wielki. Po jakimś czasie zaczyna jednak czytać zapiski córki i nie może przestać. „Z dziennika wyłoniła mi się zupełnie inna Anna niż ta, którą znałem jako moją córkę. Nie miałem pojęcia o tym, jak głębokie były jej przemyślenia i uczucia.”

Zuerst ist Otto nicht in der Lage, das Tagebuch zu lesen. Der Schmerz ist zu groß. Aber als er nach einer Weile dann doch hineinschaut, kann er mit dem Lesen nicht mehr aufhören. „Eine ganz andere Anne enthüllte sich mir als das Kind, das ich verloren hatte. Ich hatte keine Ahnung von der Tiefe ihrer Gedanken und Gefühle gehabt.”

Otto przepisuje na maszynie fragmenty dziennika, daje je rodzinie i przyjaciołom do przeczytania. Wszyscy są zgodni, że dziennik powinien zostać wydany.

Er tippt einen Teil des Tagebuchs ab und gibt es seiner Familie und einigen Freunden zu lesen. Sie sind der Ansicht, dass es unbedingt veröffentlicht werden muss.

„... Tod meiner Kinder“

OTTO FRANK
 „Nach und nach kamen kleine Gruppen Überlebender aus verschiedenen Lagern zurück, und von diesen versuchte ich etwas über Margot und Anne zu erfahren. Endlich fand ich zwei Schwestern, die mit ihnen in Bergen-Belsen zusammen gewesen waren und die mir dann über die letzten Leiden und den Tod meiner Kinder erzählten.“

Otto ist ein gebrochener Mann. Miep Gies, die Annes Tagebuch die ganze Zeit aufbewahrt hatte, übergibt es nun Otto mit den Worten: „Dies ist das Vermächtnis Ihrer Tochter.“

„... a potem słynną pisarką.”

ANNA FRANK

„... moim największym życzeniem jest zostać dziennikarką, a potem słynną pisarką.

(...) W każdym razie, po wojnie chcę wydać książkę pod tytułem 'Oficyna' (...).”

W czerwcu 1947 roku, dwa lata po zakończeniu wojny, ukazuje się drukiem dziennik Anny Frank pod tytułem, jaki dziewczynka sama wymyśliła: „Oficyna” („Het Achterhuis”).

Pierwsze wydanie dziennika rozchodzi się bardzo szybko. Wkrótce potem ukazują się kolejne wydania. Publikacją dziennika interesują się również zagraniczni wydawcy.

W 1955 roku na podstawie dziennika powstaje sztuka teatralna. Przedstawienie odnosi sukces. Również niedługo potem nakręcony zostaje film, który przyciąga wielu widzów do sal kinowych na całym świecie.

Dziennik Anny został przetłumaczony na ponad 60 języków i wydany w nakładzie ponad 30 milionów egzemplarzy. Wiele ulic i szkół nazwanych zostało imieniem Anny Frank.

Miliony ludzi na świecie czytają dziennik Anny. Wielu z nich na własne oczy chce zobaczyć miejsce, w którym Anna Frank pisała swój dziennik.

Zwei Jahre nach Ende des Krieges, im Juni 1947, erscheint das Tagebuch der Anne Frank unter dem Titel, den sie selbst genannt hat: „Het Achterhuis“ („Das Hinterhaus”).

Die erste Auflage ist schnell vergriffen. Kurz danach erscheinen die ersten Neuauflagen. Auch Verleger aus dem Ausland interessieren sich für das Tagebuch.

1955 wird das Tagebuch zu einem Theaterstück bearbeitet. Die Vorstellung ist sehr erfolgreich. Auch der Spielfilm, der danach gedreht wird, bringt überall in der Welt volle Säle.

Das Tagebuch wurde in mehr als 60 Sprachen übersetzt, mehr als 30 Millionen Bücher wurden verkauft. Straßen und Schulen wurden nach Anne Frank benannt.

Millionen Menschen lesen das Tagebuch. Viele wollen mit eigenen Augen den Ort sehen, wo Anne Frank ihr Tagebuch schrieb.

Dla wielu ludzi Anna Frank jest symbolem ofiar Holokaustu - zaplanowanej i w sposób systematyczny przeprowadzonej zagłady sześciu milionów ludzi. „Dziennik ukazuje ogrom tragedii Holokaustu, pokazuje zmarnowane ludzkie życia i talenty oraz cenę, jaką zapłacono za to, że wolne narody nie podjęły w porę działań, aby powstrzymać rozwój ruchów totalitarnych.”

Yehuda Lev

Für viele ist Anne Frank zu einem Symbol für den Holocaust, für den geplanten Mord an mehr als 6 Millionen Menschen geworden. „Das Tagebuch zeigt die gewaltige Tragödie des Holocaust, die Vergeudung von Menschenleben und Talenten und den Preis, der gezahlt wurde, weil freie Menschen nicht rechtzeitig eingegriffen haben, um die totalitären Bewegungen zu unterdrücken.”

Yehuda Lev

„...eine berühmte Schriftstellerin zu werden.“

ANNE FRANK

„Mein liebster Wunsch ist es, einmal Journalistin und später eine berühmte Schriftstellerin zu werden. Nach dem Krieg will ich auf jeden Fall ein Buch mit dem Titel „Das Hinterhaus“ herausgeben.“

Otto Frank im Jahre 1960, kurz vor der Eröffnung des Anne Frank Hauses. Otto plant mehr als nur die Öffnung des Hinterhauses für Besucher. Er gründet eine Bildungsinstitution, die als Begegnungsstätte für Jugendliche aus der ganzen Welt dienen soll.

Otto Frank stirbt 1980 im Alter von 91 Jahren.

© Arnold Newman

Otto Frank w 1960 roku, krótko przed oficjalnym otwarciem Domu Anny Frank. Otto planuje nie tylko udostępnić oficynę dla zwiedzających. Zakłada również fundację, która działa na rzecz edukacji dzieci i młodzieży na całym świecie.

Otto Frank umiera w 1980 roku w wieku 91 lat.

1 © Arnold Newman

Dom Anny Frank

Dom Anny Frank zajmuje się pielęgnowaniem pamięci o Annie Frank i rozpowszechnianiem wiedzy o Zagładzie i skutkach nazistowskiej dyktatury.

Z historii Anny Frank i wydarzeń, które wpłynęły na jej życie i śmierć, w dalszym ciągu możemy się wiele nauczyć. Dom Anny Frank stawia sobie za cel propagowanie przeciwstawiania się uprzedzeniom i dyskryminacji, działania na rzecz poszanowania wolności, praw człowieka oraz tworzenia otwartego i demokratycznego społeczeństwa. Poprzez swoją pracę Dom Anny Frank chce inspirować ludzi na całym świecie do aktywnego działania na rzecz tych wartości.

Impressum

Koncepcja i opracowanie

Menno Metselaar, Dom Anny Frank

Ruud van der Rol

Projekt i produkcja

Joost Luk, Gouda

Joséphine de Man, Dom Anny Frank, Amsterdam

Opracowanie graficzne

Joost Luk, Gouda

Tłumaczenie

Bogumiła Jabłecka

Korekta

Julia Suchar

Druk

Expo Display Service, Apeldoorn

© Anne Frank Stichting, Amsterdam, 2003

© Anne Frank Fonds, Bazylea, dla wszystkich tekstów autorstwa Anny Frank

Wszystkie prawa zastrzeżone. Żadna część tej wystawy nie może być w jakiegokolwiek formie powielana, zapisywana przy pomocy analogowych lub cyfrowych mediów bądź publikowana bez wcześniejszej pisemnej zgody Domu Anny Frank. Jeśli ktoś chciałby w jakiegokolwiek formie opublikować fragment wystawy, proszony jest o wcześniejszy kontakt z Domem Anny Frank.

Das Anne Frank Haus

Das Anne Frank Haus will die Erinnerung an Anne Frank lebendig erhalten und über die NS-Zeit und den Holocaust aufklären.

Anne Franks Geschichte hat auch eine aktuelle Bedeutung. Für das Anne Frank Haus ergibt sich daraus die Verpflichtung, Vorurteilen und Diskriminierung entgegenzutreten und sich für die Erhaltung der Freiheit, die Wahrung der Menschenrechte und eine integrative und demokratische Gesellschaft zu engagieren. Mit seiner Arbeit möchte das Anne Frank Haus Menschen in aller Welt inspirieren, sich dafür aktiv einzusetzen.

Impressum

Gesamtkonzept

Menno Metselaar, Anne Frank Haus

Ruud van der Rol

Entwurf und Realisierung

Joost Luk, Gouda

Joséphine de Man, Anne Frank Haus

Grafische Gestaltung

Joost Luk, Gouda

Übersetzung

Waltraud Hüsmert

Korrektur

Matthias Kail

Druck

Expo Display Service, Apeldoorn

© Anne Frank Stichting, Amsterdam, 2003

© Anne Frank Fonds, Basel, für alle Texte von Anne Frank

Alle Rechte vorbehalten. Kein Teil dieser Ausstellung darf ohne schriftliche Genehmigung des Anne Frank Hauses in irgendeiner Form vervielfältigt, in analogen oder digitalen Medien gespeichert oder veröffentlicht werden, weder unter Verwendung elektronischer Systeme noch durch Fotokopien, Aufnahmen oder andere Verfahren. Die Aufnahme eines oder mehrerer Elemente dieser Ausstellung in Anthologien, Reader oder andere Sammelwerke bedarf der Einwilligung des Anne Frank Hauses.

Źródła zdjęć Bildnachweis

Ariodrome Luchtfotografie, Lelystad
Fotocollectie Anne Frank Stichting, Amsterdam
ANP-foto, Amsterdam
Archiv Ernst Klee, Frankfurt am Main
Archiv für Kunst und Geschichte Berlin
Bildarchiv Abraham Pisarek, Berlin
Bildarchiv Preußischer Kulturbesitz, Berlin
Allard Bovenberg, Amsterdam
Bundesarchiv, Koblenz
Dokumentations- und Kulturzentrum Deutscher Sinti und Roma, Heidelberg
Galerie Bilderwelt, Reinhard Schultz, Berlin
Imperial War Museum, London
Informatiecentrum Nederlands Rode Kruis, collectieOorlogsarchief, Den Haag
Institut für Stadtgeschichte, Frankfurt am Main
Koninklijk Museum van het Leger en van Krijgsgeschiedenis, Brussel
Landesbildstelle, Berlin
Maria Austria Instituut, Amsterdam
Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie, Amsterdam
Arnold Newman, New York
Prentenkabinet der Rijksuniversiteit Leiden/Foto: Emmy Andriess
Eric van Rootselaar, Retranchement
Spartanstad Fotoarchief, Haarlem
United States Holocaust Memorial Museum, Washington DC
Verzetmuseum Amsterdam
Yad Vashem, Jerusalem

Niektóre zdjęcia zawarte na wystawie pochodzą z nieznanych źródeł. Gdyby rozpoznali Państwo swoje zdjęcie, prosimy o kontakt z Domem Anny Frank.

Die Ausstellung enthält einige Fotos unbekannter Herkunft. Sollten Sie ein eigenes Foto entdecken, nehmen Sie bitte Kontakt mit dem Anne Frank Haus auf.

Ministry of Health, Welfare and Sport